

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

Adéla Plischková

Vzdělávání Romů jako téma lidských práv

Katedra: Filosofie a teologie

Vedoucí práce: Mgr. Petr Jandejsek, M.A.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2014

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem Vzdělávání Romů jako téma lidských práv napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V ..... dne .....

Jméno:.....

Podpis:.....

Bibliografická citace práce: PLISCHKOVÁ, Adéla, Antidiskriminační legislativa v sociální praxi - vzdělávání a lidská práva - proces D. H. a ostatní proti České republice, Praha, 2014

Anotace:

Práce se zabývá rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva vydaným v roce 2007, na jehož základě byla Česká republika usvědčena z diskriminace a segregace Romů ve vzdělávání. V první části práce je zkoumána historie romského etnika, která je problematická a stále ovlivňuje vztah romské minority a zbytku společnosti – i když často nevědomě. V další části jsou rozebrány aktuální zákony, které se k problematice vztahují, průzkumy a zprávy vypovídající o současné situaci a především proces D. H. a ostatní proti České republice, jeho dopady a reakce na něj, které spustily řadu změn v systému školství. Poslední část práce uvádí, zda tyto změny působí a jak, zda sledují cíle, které byly určeny a zda se jimi povedlo zrušit či omezit diskriminaci Romů v českém školství.

Klíčová slova: lidská práva, vzdělávání, romská menšina

Annotation :

The thesis focuses on the trial D. H. and others versus the Czech Republic held by the European Court of Human Rights in 2007. The verdict convicted the Czech Republic of discrimination of Roma in the educational system. The first part of the thesis examines the history of Roma in the Czech Republic because many troubles have their roots in the past. The second part deals with the current situation, Czech laws and other conventions on human rights. The thesis concludes with the discussion whether the formal changes, made because of the verdict of the trial D. H. and Others versus the Czech Republic, are corresponding to the real situation in the czech educational system and if the goal of ending discrimination Roma in schools has been fulfilled.

Key words: human rights, education, roma minority

Poděkování:

Velice děkuji vedoucímu mé práce, Mgr. Petru Janděskovi za podnětné poznámky a náměty k mé práci a za celkově dobré vedení.

Obsah

Úvod.....	9
1. Historický kontext ve vztahu ke vzdělávání Romů.....	11
1.1 První republika a druhá světová válka	13
1.2. Po druhé světové válce.....	14
2. Romové dnes.....	22
2.1. Kdo jsou Romové?.....	22
3. Legislativa související se vzděláváním Romů	31
3.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	31
3.2 Úmluva o právech dítěte	31
3.3 Antidiskriminační zákon	33
3.4 Školský zákon	34
3.5 Rámcová úmluva pro ochranu národnostních menšin	35
4. Případ D. H. a ostatní proti České republice z roku 2007, Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva	37
4.1 Stížnost.....	37
4.2. Řízení	41
4.3 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice.....	41
5. Reakce na rozsudek ve věci D. H. a ostatní proti České republice.....	42
5.1. Národní akční plán inkluzivního vzdělávání.....	43
5.2 Strategie v boji proti sociálnímu vyloučení 2011-15	43
5.3 Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání.....	45
5.4 Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice – „Rovné příležitosti“	47
5.4.1 Žáci bez indikace vzdělávání ve skupinové integraci s žáky s lehkým mentálním postižením.....	47
5.4.2 Problematika diagnostiky žáků	48
5.4.3 Monitoring a statistiky	49
5.4.4 Přípravné třídy a mateřské školy.....	49
5.4.5 Rámcový vzdělávací program.....	50
5.4.6 Fórum nevládních organizací.....	50
5.5 Shrnutí.....	50
6. Diskuze a doporučení.....	52

Závěr	60
Seznam literatury :	61

Úvod

Dne 18. dubna 2000 podalo osmnáct českých občanů romského původu, včetně Denisy Holubové, podle které se případ jmenuje, stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva na základě článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Tvrdili, že byli vystaveni diskriminaci při výkonu svého práva na vzdělání z důvodu rasy a etnického původu.¹

17. ledna 2007 se ve Štrasburku konalo závěrečné jednání, kde se rozhodlo o výsledku celého případu D. H. a ostatní proti České republice.

V řízení bylo dokázáno, že praxe v základním školství, stojící na právních základech měla negativní dopad na romskou komunitu obecně, včetně osmnácti stěžovatelů. Podle Evropského soudu pro lidská práva došlo k porušení článku 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod.²

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnosti nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“³

Tento rozsudek byl pro Českou republiku v mnohém revoluční a vznikla s ním velká naděje, že zapříčiní změny v našem školství, které do té doby bylo zásadně majoritní a těžko přístupné lidem, kteří mají jiné kulturní základy. Do té doby byl problém segregace Romů ve vzdělávacím systému často přehlížen.. Tento rozsudek sebou nesl také mnohá očekávání, která se upínala ke změnám a řešením stávajících problémů.

Cílem práce je popsat podrobně tento rozsudek, jeho podklady a důrazy, reakci a akci české vlády a ministerstva školství. Pokusím se klást otázku co se od té doby, i

---

¹ Rada Evropy -Evropský soud pro lidská práva: Věc D. H. a ostatní proti České republice, 2007 Štrasburk, [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL:

<http://www.errc.org/cms/upload/media/02/D0/m000002D0.pdf> Úvod, Dále jen D. H.

² D.H, Hodnocení soudu, Závěr

³ European court of human rights : Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 1950, Řím, [online] (http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf), článek 14. Dále jen Úmluva.

díky tomuto rozsudku změnilo k lepšímu, co k horšímu a jaké by to mohlo mít důvody a důsledky.

K dosažení tohoto cíle jsem užila metodu studia oborové literatury, lidskoprávních dokumentů, zákonů, výzkumů a zpráv, rozhovorů a jiných materiálů.

1. Historický kontext ve vztahu ke vzdělávání Romů

V této kapitole se pokusím ukázat body v historii, které mi na základě studia literárních pramenů přijdou určující pro situaci, ve které se dnes romská minorita nalézá, a zároveň jsou zajímavé pro téma mé práce. Jsem si vědoma toho, že slovo cikán či cikánské je dnes nevhodné a neužívané. Označení cikán je exo-etnonymem, tedy názvem pro etnikum zvenčí, k němu nepřislušející. Označení Rom je naopak endo-etnonymem, výrazem jakým se skupina nazývá sama.⁵ Slovo Rom, pochází z romského jazyka a Romové ho vždy užívali mezi sebou. Užívat na veřejnosti ho začali 8. Dubna 1971 na mezinárodním kongresu Romů v Londýně.

Exo-etnonyma oproti tomu nebývají lichotivá, a není tomu jinak ani u označení cikán. To pochází z řeckého *atsinganoi* a *æguptoi* a označuje osoby pocházející z Egypta. Mnohé evropské jazyky převzaly stejný název – polsky Cygan, španělsky Gitano a podobně.⁶ „Ciganit“ – je užíváno místo lhát, Slovník spisovného jazyka českého jazyka z roku 1989⁷ má pod heslem cikán uvedeno „synonymum tulák, dobrodruh, lhář, podvodník, zloděj a podobně“. V rétorice let minulých bylo označení cikán běžně a účelně používáno a proto se v tomto oddílů práce bude objevovat, abych mohla věrně popsat události, které se odehrály a náladu, která se s nimi nesla.

Romské etnikum, které svými kořeny sahá až do oblasti mezi severozápadní Indií a Íránskou plošinou, dnes žije diasporicky nejvíce v Evropě, v Americe, na jiných kontinentech méně. Dnes žije v Evropě osm až deset miliónů Romů. Mají vlastní jazyk, romštinu, která je indoevropského původu a i přes mnohé dialekty je srozumitelný většině evropských Romů. Romové ale většinou mluví jazykem země, ve které žijí, nebo vlastním dialektem místního jazyka, který je ovlivněn jazykem

---

⁵ Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta: Původ názvů Rom - Cikán. [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/17.pdf>. Dále jen Původ názvů Rom – Cikán.

⁶ Rom, Romani, Cikán? [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.translationromani.net/cs/romove/jazyk/rom-rromani-cikan>

⁷ Původ názvů Rom - Cikán

mateřským.⁸ Romové mají také vlastní vlajku, která červenou čakrou uprostřed ukazuje právě na indický původ etnika.⁹

romská vlajka, oficiálně přijatá v Londýně 1971

Romové se podle nejstarších psaných zpráv objevují v Evropě na přelomu prvního a druhého tisíciletí a žijí kočovným způsobem života. Podle odborníků přichází z Indie a nesou si sebou také indické kulturní znaky¹⁰. Jejich postavení je obtížné od samého počátku. Od středoevropanů se vizuálně velmi odlišují a problém jim způsobil i indický kastovní systém rozlišující sociální skupiny nejen podle postavení ve společnosti, ale také podle praktických dovedností a zaměstnání (např. kasty hudebníků či kovářů), v jehož důsledku Romové čelí nedostatečné sociální stratifikaci a monoprofesionalitě. Přinesli si sebou také velice odlišný způsob života, včetně skupinové uzavřenosti, s vlastními společenskými systémy a způsoby komunikace, vlastním jazykem i náboženstvím. Jazyk i náboženství Romové většinou přijímají místní, ale promítají si do nich původní dialekt i náboženské – animistické – představy. Od 15. století jsou Romové pronásledováni a vyháněni z různých území, téměř nikdy se nestávají vlastníky půdy. Jediní společensky uznávaní příslušníci romského etnika jsou někteří řemeslníci a hudebníci, kteří se těší oblibě – obojí ale ztrácí význam s 20. stoletím a industrializací.

---

⁸ KOVATS, Martin, Možnosti a výzvy – rozšiřování Evropské unie a romská/cikánská diaspora, in: JAKOUBEK, Marek a BUDILOVÁ Lenka (eds.). Romové a cikáni - známí i neznámí: Interdisciplinární pohled. Voznice: Leda, 2008, str. 14

⁹ PLISCHKOVÁ Adéla, Význam práce referentky pro činnost národnostních menšin – ročníková práce, Praha, 2013

¹⁰ PAVELČÍKOVÁ, Nina, Proměny romské komunity v průmyslovém městě, in: JAKOUBEK, Marek a BUDILOVÁ Lenka (eds.). Romové a cikáni - známí i neznámí: Interdisciplinární pohled. Voznice: Leda, 2008., str. 68

1.1 První republika a druhá světová válka

K pochopení vývoje romské situace se musíme věnovat hlavně létům nedávným - komunistickému režimu a létům tomu předcházejícím. Konec třicátých a první polovina čtyřicátých let byly totiž pro Romy – české i slovenské - obdobím přirozené demografické revoluce¹¹.

Celé předcházející půlstoletí se totiž naplňovaly okraje východoslovenských obcí, a vynikaly zde „cikánské“ osady, či čtvrtě. V tomto období ale zmizely regulátory počtů obyvatel těchto čtvrtí, tj. mezigenerační územní rozptyl a tradiční řemesla jako zdroje obživy, které působily dřív. Technologický pokrok zapříčinil, že tradiční řemesla, jako kovářství či košíkářství již nebyla v takové míře potřeba. Obživnými zdroji se místo tradičních řemesel staly například námezdní práce, či jiné, netradiční činnosti, například domácí výpomoci v rodinách, které začaly vykonávat ženy. Tvrzení, že Romové nikdy nepracovali, se tady ukazuje jako nepravdivé.

Začaly tak vznikat velké rozdíly mezi místními komunitami na základě úspěšnosti, jak ekonomické, tak společenské.

V roce 1927 přichází zákon č. 117 „o potulných cikánech a po cikánsku žijících osobách“. Byl chápán a představován jako prostředek k regulaci odlišně žijící skupiny obyvatel. Je ale také prvním krokem, filosoficky i eticky, k odklonu od lidských práv stejných pro každého jednotlivce, od občanské rovnosti, která je významnější než rasová, národnostní či sociální odlišnosti. Označení „cikánů“ s malým c, odkazuje na sociální, ne etnický statut osob, kterých se zákon týká. Do konce první republiky byl v praxi uplatňován pouze na tu část obyvatelstva, která žila kočovným životem a tím se odlišovala od většinové společnosti. Vedla se také jejich evidence.

Bohužel, jak se později ukázalo, tento odklon od lidských práv, oficiální segregace a diskriminace umožnil apartheid a vraždy, kterým byla romská menšina vystavena za druhé světové války. Násilí založené na rasové odlišnosti, oddělování lidí a podlidí, kteří neměli právo na hodnotný a svobodný život. Československo do druhé světové války vstupovalo se šesti lingvistickými skupinami Romů – slovenskou, maďarskou, olašskou, českou, moravskou a německou. Za války byla

---

¹¹ HAIŠMAN, Tomáš, Romové v Československu v letech 1945-1967, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, in: LYSÁ Helena (odpovědná redaktorka), Romové v České republice (1945-1998), Praha: Sociopress, 1999, str. 137

téměř beze zbytku vyhlazena skupina česká, moravská, i německá – Sintové. Genocida proběhla v Letech u Písku, v Hodoníně u Kunštátu a v Osvětimi.

Na Slovensku k takovéto hromadné genocidě nedošlo – není jasné, zda tomu tak bylo díky benevolenci úřadů, nebo prostě kvůli vysokému počtu romského obyvatelstva. Docházelo zde ale běžně k nucené táborové koncentraci a masovým vraždám. Segregace na Slovensku ale vedla k totálnímu sociálnímu vyloučení – například přestěhování starých romských osad, ve kterých již docházelo k adaptaci společností na místa, kde na ně nebylo vidět z hlavních silnic a železnic.

Genocida, segregace a zvětšování nevraživosti majority k minoritě, sociální strádání minority a z toho pramenící problémy a nenávisť, zůstávají v paměti lidí i dlouho poté, co se činy udály.

1.2. Po druhé světové válce

Poválečné Československo slibovalo zákaz diskriminace z rasových důvodů. Z českých a moravských Romů zbylo jen okolo 600 – 1000 jedinců, kteří hrůzy koncentračních táborů přežili, nebo jich byli ušetřeni¹². Ti se po návratu z koncentračních táborů či z úkrytů téměř bez problémů sžili se sousedy, ať už v původních obydlích, či v nových, které se museli opatřit, protože nacisté chudé romské osady často srovnávali se zemí. Na Slovensku takovéto výrazné početní změny nebyly, tisíce olašských Romů se zde vrátili ke kočování a slovenští, maďarští a rumunští Romové čekali ve své tíživé sociální situaci na pomoc, či se začali živelně přesouvat za prací, ve velké míře právě do Čech.

V důsledku stavu, v jakém se česká země po válce nacházela, často nemohli sehnat odpovídající ubytování. Často proto bylo k vidění společenství Romů žijící provizorně v maringotkách nebo jinde, mluvící nesrozumitelnými dialekty, a to v místních vyvolávalo strach.

Romové z východního Slovenska, žijící často v ghettech, ve špatných sociálních podmínkách a čelící vzrůstajícímu napětí mezi majoritou a minoritou se hned po skončení války začínají stěhovat hlavně do průmyslových center. Dekret prezidenta republiky č. 88/1945 Sbn. o všeobecné pracovní povinnosti tento trend ještě rozšířil, protože vynucená poptávka po práci v osadách byla mnohonásobně

---

¹² NEČAS, Ctibor, Romové v České republice včera a dnes, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, str. 45

větší než nabídka. Státní správa i obyvatelstvo ale reaguje nevraživě, není ochotna akceptovat společenství s jinou kulturou ve své blízkosti. Mluví se o „řešení cikánské otázky“. Romové jsou evidováni, ti slovenští již nesmí cestovat do Čech za prací, a pokud se tak děje, mají být izolováni od ostatního obyvatelstva. Děti dělníků, kteří již vycestovali, mají být ponechány v dětských domovech na Slovensku.

V roce 1948 přichází k moci komunistický režim, který ze špatné sociální situace Romů viní minulé vykořisťovatelské režimy a věří v jejich jasnou budoucnost, nediskriminaci a tomu, že všichni rychle pochopí a nadšeně přijmou budovatelské principy komunistické republiky a životní styl majority. V praktických řešeních ale vláda tápe, a sahá jak po pozitivně motivačních metodách, tak metodách silně represivních. Členové vlády dokonce přišli s návrhem na založení romských pracovních táborů s diagnostickou, kárnou a koncentrující funkcí. Ten naštěstí neprošel jako protiprávní, ale vyhláška, která nařizovala soupis „potulných cikánů a jiných tuláků práce se štítících a to i tehdy, mají-li po část roku – hlavně v zimě – stálé bydliště“¹³, která se také nese ve velice diskriminačním duchu, zavedena byla. Těm, kteří byli takto označeni, byly vyměněny občanské legitimace za evidenční list a bezpečnostní složky je měly mít pod neustálým dohledem. Ze soupisu, který byl zaveden jako seznam nebezpečných osob, se stala registrace všech romských občanů, tj. těch, které za romské občany stát považoval. Byla zde používána slova jako „míšenec cikánské krve“ a byl veden v rasovém kontextu.

Ukázala se ale i snaha o založení romistiky, jako vědeckého oboru, který studoval kulturu a jazyk Romů – po vzoru Sovětského svazu.¹⁴ Tato snaha ale téměř zkrachovala jak u nás, tak ve své vzorové zemi. Romové, do kterých byla vložena velká očekávání, je nedokázali splnit a odmítali se podílet na budování socialistického státu v takové míře, jak si vláda představovala.

Česká administrativa neměla zkušenost ani vůli řešit nově vzniklou situaci způsobenou příchozím subetnickým celkem, a nekonala tak ani administrativa slovenská, která mohla řešit kořen problémů v místě jejich vzniku. Vznikaly tedy hlavně zákony a zákazy, které najednou regulovaly celé romské obyvatelstvo Československa, o kterém se postupně začínalo uvažovat jako o nežádoucím,

---

¹³ HAIŠMAN, Tomáš, Romové v Československu v letech 1945-1967, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, in: LYSÁ Helena (odpovědná redaktorka), Romové v České republice (1945-1998), Praha: Sociopress, 1999, str. 144

¹⁴ PAVELČÍKOVÁ, Nina, Proměny romské komunity v průmyslovém městě, str. 69

potřebném maximálně pro manuální práce. Sociální krize vlastních občanů, úpadek jejich kultury jak v místě odkud přišli, tak tam, kam je přinesli, zůstaly neřešené a přehlížené.

Roku 1951 je Ministerstvem vnitra vydána směrnice „Úprava poměrů osob cikánského původu“. Byl zrušen zákon o potulných cikánech a tím bylo, alespoň oficiálně, konečně zrovnoprávněno romské obyvatelstvo. Nová směrnice se snažila o převýchovu a přizpůsobení Romů většinové společnosti. Vláda schválila osmibodový program, jehož jedním bodem bylo „dbát, aby nesprávným způsobem nebylo podporováno jejich kočovnictví, docházky cikánských dětí do školy a zajištění předškolní výchovy (aby mohly působit na své rodiče, dospělé cikány)“¹⁵. Snaha o vymýcení diskriminace z veřejného života, negramotnosti romského obyvatelstva se projevila i ve vyhlášené povinnosti přednostně přijímat romské děti a v případě potřeby v povolení zřizovat speciální, přechodné romské třídy. Nadšení a optimistické očekávání rychlého řešení střídalo útlum v konání a negativní zprávy o přetrvávajících problémech. Vidíme zde poprvé zřetelnou snahu o zrovnoprávnění všech obyvatel za pomoci jiných než restriktivních prostředků. Ve stejné době ale také probíhá násilný převýchovný proces kočujících cikánů, kdy jsou jim koně a vozy odebrány, zdraví Romové jsou nasazeni do práce v nejbližším okolí.

Konec padesátých let jsou „cikánské třídy“ zakázány jako segregáčnické, děti mají být zapojovány do klasických základních škol. Jako důsledek těchto snah o zapojení romských dětí do školského systému se podle některých názorů¹⁶ zvyšuje počet negramotných či pologramotných osob. Děti se do nového systému velice špatně zapojovaly a byly zařazovány do škol zvláštních jako mentálně zaostalé. Skutečným problémem byla ale ve většině případů neznalost českého jazyka či nevhodná domácí příprava. Rodiče – analfabeti buď neviděli ve školní docházce žádný přínos, či dítěti neuměli pomoci s přípravou. Děti byly také zvyklé vyrůstat v přátelském rodinném prostředí a strohá škola plná pravidel je děsila. Mnohé děti docházku ukončily v jednom z nižších ročníků a stávaly postupem času úplnými analfabety. Byly také rušeny romské školičky v osadách a také romské kroužky lidové tvořivosti – jedny z posledních pozůstalých kulturních znaků – oboje bylo na veřejnosti líčeno jako velice škodlivé, stejně jako negramotnost. Zvláštní škola byla

---

¹⁵ PAVELČÍKOVÁ, Nina, Proměny romské komunity v průmyslovém městě, str 153

¹⁶ tamtéž, str. 71

již tehdy rodiči považovaná za jednodušší řešení vzdělání pro vlastní potomky. Odborné učení mnoho romských dětí nedokončilo, většinou bylo provozováno na celotýdenním internátu, který byl daleko od domova. Kromě toho mnoho Romů uzavíralo partnerství velmi brzo (15-18 let)¹⁷ a museli začít žít vlastní rodinu.

Nejvýraznější problém ale stále představovaly kočující romské skupiny, které se odmítaly asimilovat v jakémkoliv směru svého života. Vláda vůči nim vyhlásila tvrdý postoj, povozy a koně byly odkupovány či konfiskovány, v roce 1958 byl vydán zákaz kočování pod tvrdými sankcemi.¹⁸

V sedmdesátých letech je zaveden program, který má za úkol asimilovat romské obyvatelstvo. Hlavní metodou asimilace je „rozptyl cikánského obyvatelstva“. V praxi je realizován vykupováním a bouráním osad a stěhováním Romů do bytových družstev. Ta často musí vznikat jen etnicky romská, protože neromové mají velké výhrady a nechtějí s nimi sdílet společné prostory. Vláda kvituje, že dochází k rasismu, segregaci, vyřazení ze společenského i pracovního života, bohužel není schopná s touto problematikou účinně pracovat.

Rozptyl, neboli organizovaný přesun romského obyvatelstva byl monitorován, každý nehlášený, nepotvrzený přesun romské rodiny byl považován za „nežádoucí migraci cikánských osob“. Sedmdesátá léta se vyznačují hromadnými výkupy a bouráním chatrčí, domů a bytů romských rodin a jejich přesunem do vhodných, státem sponzorovaných obydlí, na které stát rodinám peníze zapůjčil. Cílem je zcela zlikvidovat romské osady, čtvrtě a ulice. Romské rodiny jsou hromadně přesouvány ze slovenských osad do Čech, Haišman¹⁹ uvádí, že je do pohybu dáno až 70 000 Romů. Tento program ale rychle zkrachoval na nedostatečné připravenosti ubytování pro takovou masu lidí, která se svým odsunem mnohdy ani nesouhlasila. Kritika tohoto programu se ozývá ze stran Romů i ostatních občanů Československa, v nichž budí negativní, rasisticky založené nálady.

Tento masivní přesun, založen na rasových předsudcích o jeho obětech, který byl připraven lidmi, kteří se zjevně v sociální situaci Romů neorientovali, nebo orientovat nechtěli se stal velkým experimentem sociální politiky Československa, způsobil veliké bolesti a problémy v minoritě, tak v majoritě, která na takovýto zásah

---

¹⁷ tamtéž, str. 72

¹⁸ PAVELČÍKOVÁ, Nina, Proměny romské komunity v průmyslovém městě str. 78

¹⁹ HAIŠMAN, Tomáš, Romové v Československu v letech 1945-1967, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, str. 181

také nebyla připravená a většinově si utvořila velice negativní vztah k romskému etniku, které bylo vytrženo ze svých obydlí a vrhnuto do cizího a nepřátelského světa.

Vzdělávání romských dětí bylo považováno za jeden z hlavních aspektů asimilace Romů. Byla snaha zvýšit počet romských dětí v mateřských i základních školách, zajištění jejich stravování zde, snaha o jejich zapojení do volnočasových aktivit pro děti a mládež.²⁰ Romské děti byly ve školách umisťovány přednostně a byly finančně zvýhodněny, například již zmíněným stravováním. V roce 1985 se povedlo zařadit celých 85% romských dětí do mateřských škol, což mělo jasné pozitivní důsledky.

Přesto ale romské děti měly velké problémy s vzděláváním již na základní škole. Propadaly, měly špatné známky a také mnoho zameškaných hodin. Na tomto základě byly statisticky mnohem častěji převáděny do zvláštních škol – ve jednom roce zde tvoří asi 24% ze všech dětí. Tím se sociální situace těch, kteří na zvláštní školu chodili, ať už ji dokončili či ne, velice zhoršila. Toto byl pro vládu, hlásající pozitivní výsledky ve všech svých projektech, velký, snadno viditelný, neúspěch.

V roce 1987 analýza²¹ zjistila, že v Československu ze základních škol odchází na střední školu 36% ze všech dětí, z romských dětí ale jen 1,9%. V České republice to bylo jen 0,6 %, to se rovnalo počtu 32 dětí. Na střední odborná učiliště odcházelo 65% studentů základní školy, romských studentů 62%, ale dokončila ho přinejlepším jedna třetina dětí.

Mnoho romských dětí mělo veliké potíže s českým jazykem – nenaucily se ho často ani tak, aby mohly bez problému komunikovat s majoritou. České školy nebyly na tento problém připraveny a nebyly ani schopné s ním pracovat, romské děti tedy přicházely do jiného jazykového i kulturního prostředí, které bylo nastaveno tak, aby vyhovovalo dětem s běžným kulturním základem. Romština a romské kulturní znaky bylo dokonce považovaný za sociálně patologické. Škola dětem opravdu nevyšla vstříc v ničem – slabikář, který by respektoval rozdílné kulturní kořeny, nevyšel až do konce vlády komunismu.

---

²⁰ HAIŠMAN, Tomáš, Romové v Československu v letech 1945-1967, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, str. 205

²¹ tamtéž

Vláda tedy potvrzovala své zaměření na vzdělávání romských dětí a svou snahu o něj, zároveň je ale systémem a školským nastavením ještě více odpuzovala a znechucovala jim ho.

Postupy, které vláda užívala pro asimilaci Romů tedy k opravdovému sblížení české a romské kultury příliš nepomohly. Jediné, co se změnilo, byly vnější znaky chování části Romů. Převzali styl oblékání i zábavy a masovou kulturu, například sledování televizních pořadů¹ a užívání českého jazyka namísto romštiny, které bylo vynucováno. To přispívalo zejména k tomu, že děti neměly kvalitní jazykový základ podporující myšlení v jemných nuancích a spletitostech jazyka, protože na ně rodiče, jejichž rodným jazykem byla romština, mluvili ve vlastním dialektu češtiny.

V šedesátých letech, kdy se atmosféra pomalu uvolňovala, vzniká jediná romská organizace, která byla oficiálně uznávána – Svaz Cikánů – Romů (SCR).²² Mezi lety 1969 a 1971 vznikají mnohé romské kulturní soubory a aktivity, které podporují romskou emancipaci a zájem o vlastní kulturu. Známé jsou hlavně hudební, pěvecké a taneční soutěže, jejich vítězové se objevovali i v televizi a v rádiích, nebo Dni Romov pořádané v Bratislavě v roce 1971. Pořádaly se také veřejné besedy, plesy, fotbalové turnaje či výstavy romských uměleckých prací. SCR také vydávalo návrhy činností vedoucí ke zlepšení docházky romských dětí do školy.

Přestože vláda zamítla návrh svazu SCR na vsazení romské minority do právního systému, bylo dosaženo alespoň posunu v postoji státu od politiky asimilace k politice integrace. Měl se klást důraz na kulturní specifičnost Romů a na podporu jejich vzdělávání. Celý tento postup byl ale ukončen a vrácen o krok zpět s normalizací. Svaz Cikánů-Romů byl rozpuštěn a státní politika pokračovala ve stylu represí a diskriminací, tak jako před rokem 1971. Příkladem politiky této doby je sestěhování mnoha romských rodin z Mostu, jejichž domy měly být poddolovány zbourány, do „cikánské panelové čtvrti“²³, která byla izolovaná od zbytku města. Panovala představa, že rodiny, které drží vyšší úroveň života, a jsou asimilované, půjdou vzorem těm sociálně slabším a jejich životní standard se rychle zvedne. To se nestalo, rodiny, které byly dostatečně sociálně silné na to, aby se odstěhovaly do lepších podmínek tak udělaly, sociálně slabé zůstaly a vláda po pěti letech

---

²² PAVELČÍKOVÁ, Nina, Proměny romské komunity v průmyslovém městě, str. 71

²³ tamtéž, str. 80

konstatovala velké množství prázdných a zničených bytů, které za tu dobu ještě nestačila pořádně vybavit.

První významný hlas za práva Romů, který se ozval z majority, představoval dokument číslo 23 z Charty 77, sepsaný dne 13. 12. 1977, který znovu upozorňoval na téma diskriminace a na to, že Romové nemají možnost participovat na rozhodování o vlastním osudu.

V osmdesátých letech, kdy se objevily nové romské elity, které se snažily o rozvoj vlastní kultury a upozorňování na problematiku romské minority tak, že o tom bylo slyšet i ve veřejném prostoru majority, byla státní moc ochotná přizvat romské aktivisty k hodnocení vlastních minulých kroků, které provedla za účelem „povznesení a byla ochotna přijímat negativní kritiku a nahlížet na ni s překvapivou objektivitou. Vláda také začala pracovat na právním uznání romské minority jako etnické menšiny, což do svého pádu nestihla uzákonit, ale tento plán byl později, v novější podobě, realizován vládou demokratickou.

Vztah majority a romské menšiny je dodnes plný předsudků a mýtů, které nejsou novodobým výmyslem, ale mnoho z nich bylo vytvořeno v minulosti. Romové byli systematicky diskriminováni a pracovalo se s nimi jako se skupinou bez vlastního hlasu, na které se prováděly různé sociální pokusy bez toho, aby měli možnost se k nim vyjádřit a vést tak řešení ke správnému cíli. Jejich kultura, která je jen těžko nahraditelná, byla vytlačována. Nebyla jim dána možnost postupně se přizpůsobit požadavkům světa, do kterého vstoupili, ať už dobrovolně, či ne. Tím se krize, kterou romské společenství zažívalo, ještě prohloubila.

Na druhou stranu, panovala všeobecná pracovní povinnost, takže nebylo tolik sociálně vyloučených Romů, kteří by se s majoritou téměř nesetkávali.. Probíhalo díky tomu mnohem více každodenních mezikulturních kontaktů, které sice nezvrátily xenofobní až rasistické uvažování mnoha lidí, ale osobní setkávání s Romy zažívala mnohem větší část majority než dnes, takže mohla alespoň lehce nahlédnout pod pokličku romského společenství a pochopit jeho principy a specifika.

Z této kapitoly je jasně vidět, že historický vztah k romské menšině je oboustranně komplikovaný, ale za mnoho z těchto komplikací mohl nezájem majority o komunikaci a poznávání jiné kultury a kroky vlády, která k takzvanému řešení „romské otázky“ přistupovala s nedostatečnou znalostí problematiky, bez zájmu o komunikaci s občany, kterých se změny týkaly. Romská

kultura byla potlačována a byla snaha Romy „počeštit“. Stejně tak se dělo i s Romským jazykem, který byl buď nahrazován češtinou rodičů, jejichž rodným jazykem byla romština – jejich slovník a jazykové schopnosti byly často omezené, takže děti nedostaly dostatečnou jazykovou základnu, nebo zůstal rodným jazykem dětí, které ale měly problém ve škole, které byla pouze v češtině a nebyla schopná či ochotná pracovat s romskými dětmi jako s dětmi cizojazyčnými – a právě zde začal problém segregace a diskriminace Romů ve školství, o kterém je tato práce.

2. Romové dnes

2.1. Kdo jsou Romové?

V České republice dnes mají Romové statut národnostní menšiny, což jim přiznává zvláštní práva. Ochranou těchto práv a zájmů národnostních menšin je pověřena Rada pro národnostní menšiny, což je poradní orgán vlády bez výkonných pravomocí. Ve skutečnosti žije v České republice okolo 200 000 lidí, kteří se za Romy považují.²⁴ Při sčítání lidu v roce 2011 se k ní ale přihlásilo pouze 5 135 občanů.²⁵ Z důvodu nedostatku pevných dat o romské menšině musíme tedy mnoho odhadovat. Kdo je příslušníkem romské populace není jednoduché přesně vyjádřit. Pro příslušnost k populaci je několik definic: „Populace je soubor osob se společnými biologickými a kulturními znaky, v jehož rámci dochází k reprodukci.“²⁶ Tato definice je dnes již zastaralá, soudit příslušníky jedné populace podle zevnějšku, chování a výběru partnerů v dnešním multikulturním a migrujícím světě je nemožné. Ivan Gabal ale za Roma považuje pouze takového jedince, který se sám za Roma považuje.²⁸ Toto vymezení může být vnímáno jako politicky nekorektní a nepřesné, zdůrazňuje však skutečnost, že právě romství, které je vnímáno okolím a ne jedincem je jednou z hlavních příčin sociálního vylučování.

---

²⁴ BALABÁNOVÁ, Helena, Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, in: LYSÁ Helena (odpovědná redaktorka), Romové v České republice (1945-1998), Praha: Sociopress, 1999

²⁵ Český statistický úřad [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL:

http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCRzGZjcgLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA_cLCiEgZGvxIGdg9_Fz_EMCEgY2b38XZ89gllvLxTHEP8wx2NEFJM4ZH0IY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzhXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiilGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalRBQB1CcQIWwEAAA..&vseuzemi=null&void

²⁶ LANGHAMROVÁ, Jitka, FIALA, Tomáš, Romové známí a neznámí – Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050, in: JAKOUBEK, Marek a BUDILOVÁ Lenka (eds.). Romové a cikáni - známí i neznámí: Interdisciplinární pohled. Voznice: Leda, 2008, str. 95

²⁸ POSPÍŠIL, Adam, Sociolog Ivan Gabal pro Romano vodí o sociálním vyloučení Romů, Praha, 2006 in: Romea, úřad [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL:

http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_Ivan_Gabal_o_socialnim_vyloucení_Romu.pdf?langSEO=documents&parentSEO=media&midSEO=archiv_zprav&submidSEO=GAC_Ivan_Gabal_o_socialnim_vyloucení_Romu.pdf

Štěpán Moravec užívá tři definice romství, které rozdělují a ohraničují definici Gabalovu.²⁹ První zní „Rom, nositel romské kultury...“³⁰(Romem je tu míněn ten, kdo si osvojil a praktikuje určitý komplexní integrovaný systém hodnot, norem, principů sociální organizace, způsobů řešení problémů atd., systém, který identifikujeme jako romskou kulturu.³¹ Jsou jisté prvky, které jsou u tradičních romských společenství podobné či stejné, například víra v mule - vracející se duše mrtvých; degešství – rituální nečistota a podobně.³² Dodnes ale nikdo nebyl schopen vytvořit jednotný popis romské kultury, který by odpovídal všem skupinám. Romové v Čechách jsou natolik rozdílná množina, a mají tolik variant výkladů svých tradic a jejich provádění a dodržování, že tato definice Romů, jakožto nositelů jednotné kultury není v praxi využitelná.³³

Druhá definice říká, že „Romem je ten, kdo se za Roma považuje.“³⁴ Ne všichni Romové, kteří vědí, že Romy jsou, se hlásí k romské národnosti, proto to také neuvádějí do sčítání lidu. Panují různé domněnky, jako že mnozí Romové uvedli svou národnost jako slovenskou, českou či jinou, protože se již natolik sžili s místní kulturou, že se cítí být více místní národnosti, než romské. Nebo že někteří mohou mít obavy přihlásit se k etniku, které je často nahlíženo velmi negativně a má to pro ně negativní dopady. Tyto domněnky ale nikdy nebyly potvrzeny. Někteří Romové také nemusí přesně rozumět rozdílu mezi státní příslušností a národností.³⁵

Jisté je, že národnost a národ obecně bývá v různých kulturách nahlížen různě. V našem, českém kulturním vnímání, které prošlo národním obrozením, bojem za vlastní jazyk a tradice, které byly na několik desetiletí téměř mrtvé, je národní

---

²⁹ MORAVEC, Štěpán, Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací, in: HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek (eds.) „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, str.11

³⁰ tamtéž, str.14

³¹ tamtéž, str.12

³² HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, Několik poznámek k hodnotám Romů, in: LYSÁ Helena (odpovědná redaktorka), Romové v České republice (1945-1998), Praha: Sociopress, 1999, str. 27

³³ Rada vlády České republiky pro lidská práva: Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2012, online]. 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL:

[http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-lidska-prava-cr/zprava-konecna-verze .pdf](http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-lidska-prava-cr/zprava-konecna-verze.pdf) , s. 49.

³⁴ MORAVEC, Štěpán, Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací, in: HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek (eds.) „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, str.15

³⁵ LANGHAMROVÁ, Jitka, FIALA, Tomáš, Romové známí a neznámí – Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050, str. 95

uvědomění silné a češství je pro nás při sebeidentifikaci důležité. Národy, které takovéto zmrtvýchvstání vlastního národa nezažily, takovéto povědomí o vlastním národě nemívají. Toto může platit i pro nositele romské kultury, považují se za Romy, někteří za Cigány/cigány (a slovo Rom odmítají), ale nevidí se jako příslušníky romského jednotného národa. Z toho, že lidé do kolonky Národnost ve sčítacím dotazníku nenapsali „romská“ tedy nemůžeme usuzovat, jaký vztah ke své národnosti mají a jak se identifikují. Moravec také upozorňuje na to, že identifikace se skupinou je velice situační – člověk se při setkání s někým z jiné rodiny považuje za příslušníka té své, při setkání s obyvatelem jiného města je obyvatel toho svého, při setkání s příslušníkem jiné etnické skupiny je Romem a při cestě do zahraničí je Čechem.³⁶

Třetí Moravcova definice říká, že „Rom je charakteristika připsaná zvnějšku“³⁷ – Romem je ten, kdo je za Roma považován většinou svého okolí. Okolí tak většinou usuzuje nejdříve na základě fyzického vzhledu.

Na rozdíl od definice Gabala³⁸ a Langhamrové³⁹, které ukazují Romy a romství jako jedinou kvalitu a jednotný soubor hodnota možná i fyzického vzhledu, Moravcovy definice ukazují, jak rozdílné a variabilní romské etnikum může být. Kultura, sebeidentifikace a fyzický vzhled, tři kritéria, podle kterého soudíme, zda je člověk příslušníkem etnika či nikoliv jsou velice rozdílné a neměly by se mísit. Romskou kulturu mohou nést i lidé, kteří se za Romy nepovažují a ti, kteří se za ně považují, nemusí žít nic z tradiční romské kultury. Někteří Romové jsou světlolvasí a modroocí, kulturu nesou, za Romy se považují a podobně.

Všechna sčítání lidu, v kterých bylo možno uvést romskou národnost a romštinu jako mateřský jazyk jsou tedy nepřilíš vypovídající o skutečném stavu romské populace u nás. Jedinou oficiálně provedenou evidenci romské populace je onen

---

³⁶ MORAVEC, Štěpán, Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací, in: HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek (eds.) „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, str.17

³⁷ tamtéž, str.14

³⁸ POSPÍŠIL, Adam - Sociolog Ivan Gabal pro Romano vodi o sociálním vyloučení Romů, Praha, 2006 in: Romea, úřad [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_Ivan_Gabal_o_socialnim_vyloucení_Romu.pdf?langSEO=documents&parentSEO=media&midSEO=archiv_zprav&submidSEO=GAC_Ivan_Gabal_o_socialnim_vyloucení_Romu.pdf

³⁹ LANGHAMROVÁ, Jitka, FIALA, Tomáš, Romové známí a neznámí – Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050, in: JAKOUBEK, Marek a BUDILOVÁ Lenka (eds.). Romové a cikáni - známí i neznámí: Interdisciplinární pohled. Voznice: Leda, 2008, str. 95

soupis Romů, proveden v roce 1947 a Evidence Romů z let 1966 – 1968, kdy Romové měli speciální sociální dávky a byli tak monitorováni.⁴⁰ I tyto soupisy jsou nepřesné, ale můžeme podle nich odhadovat počty obyvatel a z toho odvozovat přibližný počet Romského obyvatelstva České republiky dnes. Tyto odhady se různí, generují čísla mezi 80 000 – 500 000 Romů, většinou se drží středu, tedy okolo 250 000 obyvatel.⁴¹

Experti, kteří zkoumali romskou problematiku v roce 1990, říkají, že období 1945–1990 je největším pozitivním krokem v rozvoji romské populace a je typické velkou proměnou sociální úrovně života. Ta se díky zvýšení standardu bydlení a vzdělání změnila k lepšímu, zvláště viditelné je masové snížení negramotnosti, ubylo chudoby a zvýšila se zaměstnanost. Obecně nejlépe jsou na tom komunity, které žijí ve městech. Romové jsou také, na rozdíl od minulého režimu oficiálně rovní se všemi občany České republiky, užívají zdravotní, sociální péči i sociální zabezpečení.⁴²

Tento pokrok sice byl výrazný a velice prospěšný, bohužel nebyl dostatečný a romská menšina se stále často nachází ve velmi špatné sociální situaci, trpí zvýšeným výskytem sociálně-patologických jevů, jako jsou závislosti, nezaměstnanost, chudoba, trestná činnost a sociální vyloučení. Romové si zvykli na sociální ochranu státu, v minulosti nebyli vedeni k samostatnosti a zodpovědnosti za vlastní život, a mnoho z nich dodnes není schopných plnit povinnosti, které jsou pro život v našem státě nutné - například placení sociálního a zdravotního pojištění, nájmu, mít v pořádku doklady a jiné. Život Romů s nízkými příjmy dnes se příliš neliší od životů obyvatel ve stejné příjmové skupině, ale v této skupině se nalézá procentuálně více Romů, než ve skupinách jiných.⁴³

V období komunismu byla romská příslušnost velmi znevýhodňující. Sociální situace a životní standard Romů se sice objektivně zlepšily, ale romská tradiční kultura byla potírána a systematicky potlačována. Mnoho rodin tradic upustily a nahradily je českými, respektive majoritními zvyky a vnějšími znaky. Tradice byly Romům vzaty a více či méně násilně nahrazeny jinými. Lidé nevnímají svou historii

---

⁴⁰ LANGHAMROVÁ, Jitka, FIALA, Tomáš, Romové známí a neznámí – Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050, str. 99

⁴¹ tamtéž, str.100

⁴² tamtéž, str. 102

⁴³ tamtéž

a zakořenění na místech, kde se dnes nachází a vinou české protiromské nevraživosti se jen těžko mohou cítit dobře v majoritní společnosti, do které již fakticky patří. Stejně problematické byla i diskriminace ve vzdělávání a bydlení, samostatném rozhodování o vlastním životě a dalších stránkách života. Vše toto připravilo mnoho Romů o motivaci k zasazování se o vlastní budoucnost a dovedlo je k závislosti na péči státu. Na druhou stranu, vlivem povinné zaměstnanosti a tím, že životní standard občanů komunistického státu byl na podobné úrovni, nepanovala vůči Romům tak výrazně otevřená nevraživost, jak tomu je dnes.⁴⁴

V době po roce 1989 jsme svědky příklonu k anticiganismu, rasismu a xenofobii. Strach z cizího a napětí mezi dvěma blízko žijícími odlišnými kulturami tu existuje odedávna, projevuje se různě a kolísá tak mezi zájmem až nenávisť, která se může projevovat extremismem a rasově motivovanými útoky – ty bývají klasifikovány tak, že oběť pro pachatele není konkrétní osoba, ale je charakterizována příslušností k rasově, národnostně nebo etnicky odlišné skupině, nebo se tak pachatel alespoň domnívá.⁴⁵

Statistiky rasově motivovaných činů před rokem 1989 neexistují, protože komunistický režim nepřiznával, že se takové činy u nás vyskytují. Napadání Romů nejspíše existovalo, ale bylo popisováno jako běžná kriminalita.⁴⁶ Frištejnská uvádí, že takovéto útoky byly nejspíše velmi ojedinělé a spíše náhodné, rozhodně byly neorganizované. Velice nízkou míru rasově motivovaných útoků vysvětluje jako jedno z mála kladných působení totalitního režimu, který potlačuje všechny svobodné projevy člověka, v čemž byl úspěšný i v tomto případě.⁴⁷

Hned po pádu režimu se rasově motivované útoky začaly objevovat. Již v roce 1990 došlo k 17 závažným rasově motivovaným trestným činům.⁴⁸ Samo ministerstvo ale později uznalo, že je možné, že takových činů bylo více a byly buď nehlášené, nebo nebyly popsány jako rasově motivované, protože s identifikací takových činů orgány činné v trestním řízení neměly zkušenost.⁴⁹

---

⁴⁴ FRIŠTEJNSKÁ, Hana, Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy, in: LYSÁ Helena (odpovědná redaktorka), Romové v České republice (1945-1998), Praha: Sociopress, 1999, str. 247

⁴⁵ tamtéž, str. 244

⁴⁶ tamtéž, str. 247

⁴⁷ tamtéž, str. 247

⁴⁸ tamtéž, str. 260

⁴⁹ tamtéž, str. 260

Četnost rasově motivovaných útoku, vraždy nevyjímaje, rok od roku stoupá, v roce 1992 je hlášeno 35 případů, v roce 1993 je to 51 případů, z toho 4 vraždy. Hana Frištejnská se domnívá, že laxnost policie a státu na takovéto projevení rasismu se velmi podepsala na dalším vývoji tohoto problému.⁵⁰ V roce 1997 emigruje velká skupina Romů do Velké Británie a Kanady a jasně dává najevo, že se v České republice necítí bezpečně a že nevidí žádné státní opatření, které by se za ně zasadilo. To mělo za důsledek první zprávu o situaci romské komunity, která budí nebývalý ohlas a je velkým pokrokem v procesu řešení tohoto problému.⁵¹

Zločiny z nenávisti, úžeji rasově motivované trestné činy bývají často spojovány s extremisty pravicového sektoru, neonacisty a proti těmto skupinám se České státní pořádkové síly snaží bojovat. Jak ale uvádí Výroční zpráva o stavu lidských práv za rok 2012⁵² od Českého helsinského výboru, většina pachatelů těchto činů jsou lidé, kteří je spáchali z rasové nenávisti, ale nedají se zařadit k žádnému extremistickému hnutí, nejsou organizovaní. Tyto činy jsou pak často bagatelizovány policií i soudy.⁵³ Rasismus běžných občanů pramení také z frustrace, kterou mohou mít z ekonomické krize, nezaměstnanosti, která s ní stoupla a ze zhoršování životní úrovně. Tito lidé pak chodí demonstrovat s extremisty, z vlastních problémů viní cizí skupiny, které mají na blízku - imigrantům, nebo častěji Romům. V této společenské náladě pokládá mnoho lidí, kteří nejsou extremisté, radikální „řešení“ za vhodná a správná.⁵⁴

Mnoho politických stran tuto náladu vycítilo a právě na takovýchto bodech ve svých programech sbírají voliče. Vedení Dělnické strany, která byla z „důvodu rasismu a vyvolávání nesnášenlivosti včetně sympatií k totalitním režimům“⁵⁵ rozpuštěna, založilo novou stranu – Dělnickou stranu sociální spravedlnosti (dále DSSS) a s podobným programem a stejnými znaky pokračuje v činnosti. Další strany nejsou rasistické takto otevřeně, ale například strana Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury jasně hraje na tuto notu, když ve svém programu má bod „Je pro nás

---

⁵⁰ FRIŠTEJNSKÁ, Hana, Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy, str. 260

⁵¹ FRIŠTEJNSKÁ, Hana, Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy, str. 254

⁵² Český helsinský výbor: Zpráva o stavu lidských práv České republiky v roce 2012 [online]. 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: http://helcom.cz/w/wp-content/uploads/2013/09/ZLP_2012.pdf, Hate crime - Zločiny z nenávisti

⁵³ tamtéž

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ Dělnická strana, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.delnicka-strana.cz/>

nepřijatelné dál tolerovat systém, kde vzniká vrstva lidí, kteří již nemají zájem pracovat, neznají slova jako povinnost a odpovědnost a terorizují své okolí kriminalitou. Na druhé straně tento systém šikanuje a ponižuje řádné občany, kteří se ocitli v nouzi. Jsme proti pozitivní diskriminaci. Prosadíme zpřísnění podmínek sociální pomoci. Podporu zaslouží pouze Ti, kteří vedou řádný život a řádně vychovávají děti. Zamezíme vyplácení neoprávněně vysokých podpor sociálního bydlení.⁵⁷ Postoj této strany se mi zdá nepřijatelný – to, že vzniká vrstva lidí, kteří nemají zájem pracovat je důsledek státního systému, který je špatně nastaven a postoj společnosti, která zjevně těmto členům nedává dostatečnou motivaci k práci. Strana užívá termíny, které jsou v mediích užívány ve spojitosti s romskou minoritu ukázanou ve velmi negativním světle – mluví o pozitivní diskriminaci a řádných občanech a zneužívání sociálních dávek – což jsou body, které často uvádí příslušníci majority jako důvody k jejich špatnému až nenávistnému vztahu k Romům. Navíc, z první kapitoly této práce s názvem Historický kontext ve vztahu ke vzdělávání Romů může být patrné, že zkušenosti s represivním přístupem k romské minoritě existují a jejich výsledek bylo pouhé zhoršení situace.

Pro Roma, ještě více pro toho, který má romské vnější znaky, je shánění bydlení, zaměstnání či jakýkoliv vstup do majoritní společnosti mnohem náročnější, než pro jejího typického příslušníka. Toto tvrzení chci doložit zkušeností z odborné týdenní praxe.

Na své praxi u referentky pro činnost etnických menšin na Městském úřadu části Praha 7, kde jsem strávila týden 25. února 2013 - 1. března 2013, jsem se setkala s mnohými lidmi, kteří dlouhodobě sháněli byt, měli dostatečné finanční prostředky, pracovali a splňovali všechny požadavky v nabídkách bydlení. Pokud ale byl vznesen dotaz, zda nevádí, že jsou romské národnosti, či pokud došlo k osobnímu kontaktu, najednou nebylo možné byt získat, majitel se přinejlepším stáhl a nenabízel, či byl vulgární až agresivní. Nákup v obchodě, večeře v restauraci, chůze po chodníku, jízda v prostředku hromadné dopravy, to vše jsou situace, kdy musí Romové snášet uštěpačné poznámky, odmítnutí obsloužit je, či pouze instinktivní

---

⁵⁷ Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury . [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.hnutiusvit.cz/program-hnuti/>, bod 9.

přitažení kabelek k tělu, jakmile vstoupí do veřejného prostoru.⁵⁸ Bohužel, dnes již nemusí ani do veřejného prostoru vstupovat. Mnohé mediální prostředky, bohužel nejen ty bulvárního rázu, vydávají reportáže, které jsou velice jednostranné, je zde nepoměrně více zpráv o romské kriminalitě než o kriminalitě neromské a Romové zde bývají obecně označováni za „nepřizpůsobivé spoluobčany“. Tyto články jsou velice čtené a oblíbené, z Romů se stal jakýsi boxovací pytel, do kterého si mnoho lidí rádo uhodí a uleví si od vlastní bolesti. Tyto zážitky a zkušenosti jsou těžko zapomenutelné a prominentní a zažívá je každý Rom, již od útlého dětství.

Minulá kapitola doložila na líčení historických souvislostí, z jakých sociálních podmínek Romové přišli a jak náročné tedy musí být žít ve světě, který je ovládán majoritou. Minulý režim svými sociálními kroky zpřetrhal mnoho kulturních vazeb a z mnohých lidí, se kterými jednal podle svých pravidel o romské národnosti, vychoval často závislé a nesamostatné občany, kteří závisí na krocích a podpoře státu. S vědomím, že se dopouštíme určité generalizace, lze tvrdit, že majoritní společnost se ve velké míře nikdy nenaučila otevřeně přijímat jiné kulturní vlivy a není otevřená ani k Romům. Soudí je na základě vnějších znaků a jednotlivých zkušeností, kdy jeden Rom vystupuje za celou romskou komunitu a pokud se ten zachová špatně, přihlížející člověk se vřadí do kategorie lidí říkajících: „Nejsem rasistou, ale...“ a nedává druhé šance.

V tomto napětí, mezi dvěma skupinami, majoritní a minoritní, ať je více, či méně patrné, vyrůstají romské děti. Mnoho z těch, které vykazují podprůměrné výsledky vzhledem k neromským spolužákům, kteří mají často zcela odlišný kulturní a společenský základ, se dostává do pedagogicko-psychologických poraden, kde jsou podrobeny testování. Testy, které jsou zde užívány, nemají podle odborníků dostatečnou ochranu před tím, aby dítěti, které má problém s učením kvůli sociálně-kulturním předpokladům a nízké motivaci nebylo diagnostikováno lehké mentální postižení.⁵⁹ Tyto děti bývají přeřazovány do škol speciálních, či praktických, kde je redukováno kurikulum a není možné zde dosáhnout takového rozsahu

---

⁵⁸ Poradna pro občanství a lidská práva: 5. Periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, 2002, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://lidskaprava.poradna-prava.cz/folder05/cerd_report_5.pdf, oddíl 7. Právo přístupu na všechna místa a na požívání všech služeb určených pro veřejnost

⁵⁹ Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů, Česká vláda propadá už pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, 2012, str. 6

vzdělání, jako na klasické základní škole. Děti, které mají na vysvědčení z deváté třídy napsáno, že byly vzdělávány podle redukovaného kurikula, nebývají přijímány na gymnázia a většinu středních škol. Ty, které chtějí pokračovat, jdou na odborná učiliště. Tímto se ocitají v pasti praktických škol, nemají dostatečnou kvalifikaci na mnohá zaměstnání, zvyšuje se tak nezaměstnanost, chudoba a četnost sociálně-patologických jevů.⁶⁰

Proti tomuto zaběhnutému systému se v roce 2000 obrátilo k soudu 18 - již v předchozích kapitolách zmíněných - žalobců, romských žáků, kteří byli umístěni do zvláštních škol pro děti s lehkým mentálním postižením. Tvrdili, že se tak stalo na základě etnického původu a ne na základě objektivního posouzení jejich mentální úrovně, a že to tedy byl diskriminační čin. Dříve šlo o zařazování dětí do škol zvláštních, které byly v roce 2005 přejmenovány na školy praktické; školní osnovy ale zůstaly téměř beze změn.⁶¹

---

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>, Dále je Školský zákon

3. Legislativa související se vzděláváním Romů

V této kapitole stručně představím některé zákony a závazné dokumenty, které Česká republika ratifikovala a které jsou důležité pro téma mé práce.

3.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Tato úmluva je jednou z nejdůležitějších lidsko-právních úmluv, které máme. Je shodou evropských států na lidských právech, která musí být uznávána a chráněna. Je také vyjádřením snahy o větší jednotu mezi evropskými státy. Byla sepsána Radou Evropy v Římě v roce 1950. Česká republika ji ratifikovala 18. Března 1992.⁶² Případu D. H. a ostatní se týkají hlavně článek 14 a článek 2 Protokolu 1.

Článek 14 – Zákaz diskriminace zakazuje jakoukoliv diskriminaci z jakéhokoliv důvodu, nejčastější bývá na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnosti či sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu nebo jinému postavení.⁶³

Článek 2 Protokolu 1 s názvem Právo na vzdělání říká, že vzdělání nesmí být odepíráno nikomu a že toto vzdělání nesmí být v rozporu s náboženským či jiným přesvědčením rodičů, či zákonných zástupců dítěte.

3.2 Úmluva o právech dítěte

Tato mezinárodní úmluva, která byla schválena v New Yorku, dne 20. listopadu 1989, je založena na:

„Všeobecné deklaraci lidských práv,(...) v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity, majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v člancích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací, zabývajících se péčí o blaho dětí, majíce na mysli, že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace

---

⁶² Úmluva, Úvod

⁶³ Úmluva, článek 14 – Zákaz diskriminace

spojených národů 20. listopadu 1959, dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm, pamětlivý ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a mezinárodní úpravu umístování do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN, týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů.⁶⁴

Státy, které úmluvu ratifikovaly, se tímto zavázaly držet tento kodex ochrany všech osob pod osmnáct let, kromě osob, které zletilosti dosáhly dříve.⁶⁶ Dodržování smluvených pravidel je kontrolováno Výborem pro práva dítěte OSN.⁶⁷

Česká republika podle rozsudku D. H. a ostatní proti České republice porušuje několik práv dětí, která jsou zakotvena v Úmluvě o právech dětí, například právo na vzdělání a na používání vlastního jazyka a užívání své kultury, právo nebýt diskriminován podle rasy či národnosti a právo na to, aby se vždy jednalo v nejlepším zájmu dítěte. Nejdůležitější v této věci je článek 28, který ustanovuje právo dítěte na vzdělání s cílem dostupného a volitelného středního vzdělání, které zpřístupňuje i vzdělání vysokoškolské. Zavazuje k přijímání akcí k podpoře pravidelné docházky a práce s dětmi, které školu nedokončí.⁶⁸ Podle úmluvy o právech dítěte má výchova a vzdělání směřovat k:

„rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání, rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu, výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám a také k zásadám zakotveným v Chartě spojených národů, k výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím, přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti, v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu, výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.“⁶⁹

Zde čteme, že otázka multikulturní výchovy, rovných příležitostí pro všechny bez rozdílu rozvoj osobnosti každého v jeho jedinečnosti osobnosti, podpora docházky do škol a motivace ke studiu a příprava pro život v co nejlepším standardu a s co

---

⁶⁴ Charta spojených národů: Úmluva o právech dítěte, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>, Úvod Dále jen Úmluva o právech dítěte

⁶⁶ tamtéž, článek 1.

⁶⁷ tamtéž, článek 43

⁶⁸ tamtéž, článek 28

⁶⁹ tamtéž, článek 29

nejširšími možnostmi uplatnění dětí jsou tedy hlavními cíli, které Úmluva o právech dítěte vytyčuje.

3.3 Antidiskriminační zákon

Zákon číslo 196/2009 sbírky, o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, neboli antidiskriminační zákon⁷⁰, zpracovává předpisy evropských společenství, je napsán v návaznosti na Listinu základních práv a svobod a na jiné mezinárodní lidskoprávní smlouvy, které jsou zakotveny v našem zákonodárství. Vymezuje zákaz jakékoliv diskriminace a ustavuje právo na rovné zacházení pro všechny bez rozdílu. Explicitně mluví o diskriminaci ve věcech práva na zaměstnání, práva na podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti, diskriminaci v pracovních a služebních poměrech, v členství v organizacích, radách, v profesních komorách, v sociálním zabezpečení, v přístupu ke zdravotní péči, vzdělávání a v přístupu ke zboží a službám včetně bydlení.

Zákon také ustanovuje základní pojmy, které se při posuzování diskriminace užívají – přímá a nepřímá diskriminace. Přímá diskriminace „ je jednání, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.“⁷¹ A to včetně jednání, kdy je tento důvod domnělý.

Nepřímá diskriminace je „takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.“⁷²

---

⁷⁰ Parlament České republiky: ZÁKON č. 198/2009 Sb.o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: (http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z198_2009) – nadále jen Antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb.

⁷¹tamtéž, 1, §3.Hlava 1, §2.

⁷² tamtéž, Hlava 1, §3.

Pokud je občan státu diskriminován, má možnost se obrátit k soudu a vymáhat zadostiučinění, náhradu za diskriminaci, která již proběhla a hlavně to, aby bylo od diskriminace upuštěno.

3.4 Školský zákon

Školský zákon stanovuje, jaké jsou zásady a cíle vzdělávání společné pro celé školství České republiky. Říká, že jsou to zásady rovného přístupu všech občanů České republiky, nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělání bez jakékoliv diskriminace, zásady jedinečnosti každého žáka a zohledňování jeho individuálních potřeb. Dále je to zásada snášenlivosti a tolerance na všech úrovních komunikace a vztahu všech účastníků vzdělávání. Školství, alespoň základní a střední má být bezplatné a svobodné v šíření nových poznatků dnešní doby. Taktéž mají být užívány nejnovější pedagogické a jiné vědecké metody k tomu, aby výuka byla efektivní a zlepšovala se její kvalita. Vzdělání má směřovat k osobnímu rozvoji lidí, jeho poznávání, sociálními, mravními a duchovními hodnotami pro život, pro výkon povolání a celoživotní vzdělávání. K dalším zásadám se řadí utváření vědomí národní a státní příslušnosti, při kterém se ale stále klade důraz na identitu a možnou odlišnost každého jedince.⁷³

Školský zákon z roku 2004 mění systém základního školství a stanovuje, že zvláštní škola, která byla dřív, již neexistuje. Pro žáky s mentálním postižením jsou nově určeny speciální mateřské školy, zvláštní, pomocná a praktická škola a odborná učiliště. Jakmile ale žák dospěje do stádia, kdy bude schopen docházky do běžné školy, má být podán návrh na přeřazení.⁷⁴

V první části, odstavce 13 je psáno, že vyučovacím jazykem je sice čeština, ale příslušníci národnostních menšin mají právo na zajištění vzdělávání ve svém vlastním jazyce. V tom se může učit například jen pár předmětů, ve vyšších odborných školách se pak může vyučovat pouze v cizím jazyce.⁷⁵ Příslušníci národnostní menšiny, mají také mít obcí, krajem nebo ministerstvem zajištěné

---

⁷³ Školský zákon, Část první, § 2 – Zásady a cíle vzdělávání

⁷⁴ tamtéž, část devatenáctá, § 185 – Přejícná ustanovení

⁷⁵ tamtéž, část první – obecná ustanovení, § 13 – Vyučovací jazyk

vzdělávání ve vlastním jazyce v mateřských, základních a středních školách. Například v mateřské škole se tato třída může zřídit, pokud se k tomuto požadavku přihlásí alespoň osm dětí s příslušností k národnostní menšině. Na základní škole děti musí být deset. Pokud nejsou splněny tyto podmínky, vyučování může probíhat dvojjazyčně, tedy česky a jazykem národnostní menšiny. Ve dvou jazycích bude i vysvědčení, výuční list či diplom o absolutoriu a to ze školy kde výuka probíhala pouze v jazyce menšiny, tak ze školy dvojjazyčné.⁷⁶

Ustanovení § 16 také ustanovuje opatření a normy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Tak jsou nazvány děti se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo znevýhodněním sociálním. Je zde navrženo více opatření, například asistent pedagoga, individuální vzdělávací plán, přípravné třídy určené pro sociálně znevýhodněné děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky či návrh na kurzy pro osoby, které v běžném vzdělávacím systému základní vzdělání nezískaly.⁷⁷

3.5 Rámcová úmluva pro ochranu národnostních menšin

Tato úmluva z 1. února 1998 byla sepsána na podporu rovnosti osob patřících k národnostním menšinám ve všech oblastech jejich života a k podpoření jejich specifické kultury a identity, která se může rozvíjet. Je založena na ideálech nediskriminace, podpory rovnosti všech a práva každého na zachování a rozvíjení vlastní kultury, tradic, náboženství a jazyka. Úmluva také zavazuje k umožnění výuky v menšinovém jazyce a jasně zakazuje nucenou asimilaci.⁷⁸

Úmluva požaduje respekt a spolupráci mezi všemi, kdo žijí na společném území, bez ohledu na etnickou, kulturní, jazykovou nebo náboženskou identitu, zvláště pak ve vzdělávání a ve sdělovacích prostředcích.⁷⁹

---

⁷⁶ Školský zákon, část první – obecná ustanovení, § 14 - Vzdělávání příslušníků národnostních menšin

⁷⁷ tamtéž, část první, §16 Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných

⁷⁸ Rada Evropy: Leták k Rámcové úmluvě pro ochranu národnostních menšin, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcovka_letak.pdf

⁷⁹ Rada Evropy: Rámcová úmluva pro ochranu národnostních menšin, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020116>, oddíl II.,. článek 6. Dále jen Rámcová úmluva pro ochranu národnostních menšin

K rámcové úmluvě bývá pravidelně zpracována monitorovací zpráva o plnění závazků vyplývajících z úmluvy.

Rozsudek D. H. byl založen na více lidskoprávních, zákonodárných a průzkumných spisech. Další, které nebudu uvádět tak podrobně, jako výše popsané jsou například Doporučení č. R (2000) 4 Výboru ministrů členským státům o vzdělávání romských dětí v Evropě (přijaté Výborem ministrů dne 3. února 2000 na 696. Zasedání Výboru delegátů ministrů); Doporučení č. 1203 (1993) o Romech v Evropě, které vydalo Parlamentní shromáždění rady Evropy; všeobecná politická doporučení, která vydává Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti a její průběžné zprávy o České republice; Závěrečná zpráva Komisaře Rady Evropy pro lidská práva; Smlouva o založení Evropského společenství; Směrnice Rady Evropy a lidskoprávní dokumenty Organizace Spojených Národů, například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech stanovisko výboru OSN pro lidská práva; Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace; stanovisko výboru pro odstranění rasové diskriminace a úmluva organizace UNESCO. V potaz bylo ale bráno ještě další velké množství studií a dokumentů i od neziskových organizací, včetně precedentů ze soudní síně Rady Evropy.⁸⁰

---

⁸⁰ Rozsudek D. H.. III. Prameny Rady Evropy

4. Případ D. H. a ostatní proti České republice z roku 2007, Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva

Případ D. H. a ostatní proti České republice jsem již stručně popsala v úvodu. V této kapitole ho rozeberu podrobněji.

4.1 Stížnost

Dne 18. dubna 2000 podalo osmnáct českých občanů romského původu stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva na základě článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv. Stěžovali si na diskriminační praxi ve školství České republiky, která podle jejich tvrzení umísťuje romské děti do dříve zvláštních, dnes praktických škol, tedy škol s omezeným kurikulem, které jsou určeny dětem s lehkým mentálním postižením. Sami stěžovatelé byli v letech 1996 - 1999 zapsáni na zvláštní školu, nebo tam byli přeřazení ze školy základní. Pedagogicko-psychologická poradna stěžovatele podrobila psychologickým testům a doporučila jejich přeřazení na zvláštní školy. Na toto doporučení se odvolávají ředitelé škol, kteří o přeřazení následně rozhodli.

Rodiče stěžovatelů se zařazením či přeřazením souhlasili, někteří o něj dokonce sami žádali, podepsali předem vyplněný formulář. Na některých formulářích (stěžovatelé 12 a 16) jsou dokonce podpisy datovány později, než samo rozhodnutí o přeřazení dítěte, datum je upraveno tužkou, právní úprava v té době totiž nevyžadovala písemný souhlas. Rodiče dětí byli poučeni, že mají možnost se odvolat, ale ani jeden z nich toho nevyužil. Mnoho lidí v té době ale nebylo pravdivě informováno o všech důsledcích přeřazení dítěte do zvláštní školy.⁸¹ Ty bývaly prezentovány jako lehčí a příjemnější pro dítě, navíc prostředím romským dětem bližší – setkaly se zde s více Romy. Evropská komise proti nesnášenlivosti a rasismu ve své zprávě z června 2004 uvádí, že jsou Romové nabádáni ke studiu na zvláštní škole z obou stran, ze školy zvláštní i základní, a to z ekonomických důvodů. Zvláštní škola se bojí o studenty, drží si je a láká další a Romové jsou snadná cílová

---

⁸¹ D. H. - C. Skutkové okolnosti projednávaného případu - 1. Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení

skupina. Školy základní se bojí, že když Romové zůstanou studovat u nich, neromští rodiče své děti přehlásí jinam a ze základní se stane škola pouze romská.⁸²

Od roku 2000 sice mohou střední školy přijímat uchazeče, kteří vystudovali zvláštní základní školu, pokud projde přijímacím řízením, kvůli redukovanému obsahu učiva se tak ale stává jen málokdy. Vysvědčení z deváté třídy s nápisem škola s omezeným kurikulem také není ve společnosti příliš kladně hodnoceno a bývá neoficiálním minusovým bodem při přijímacím řízení na střední škole⁸³

Stěžovatelé poskytli údaje, zjištěné rozesláním dotazníků ředitelům zvláštních a základních škol v Ostravě, odkud pocházejí. Počet žáků ostravských zvláštních škol byl v té době 1 360 žáků, 762 (tj. 56 %) byli Romové. Na základních školách v Ostravě tvořili Romové pouze 2,26% z celkového počtu 33 372 žáků. Pouze 1,8% neromských dětí bylo zapisováno do zvláštních škol, romských dětí na zvláštní školu nastupovalo rovnou 50,3 %. To znamená, že pravděpodobnost, že romské dítě v Ostravě bude zapsáno na zvláštní školu, byla sedmadvacetkrát vyšší, než u dítěte, které nebylo romské.⁸⁴ Uvedli také, že v České republice je více než polovina romských dětí žáky zvláštní školy. Podle neoficiálních odhadů až 70% žáků zvláštních škol tvořili Romové.

15. června 1999 poslalo 14 stěžovatelů (procesu se neúčastnili stěžovatelé, kteří jsou v případě vedení pod čísly 1,2,10 a 12) tohoto případu návrh na přezkoumání správních rozhodnutí o jejich zařazení Školskému úřadu. Tvrdili v něm, že metody, kterými byli zkoušeni v pedagogicko-psychologické poradně netestovaly spravedlivě jejich reálné schopnosti a že jejich právní zástupci nebyli dostatečně informováni o všech okolnostech a budoucích důsledcích přeřazení do zvláštní školy. Požadovali, aby toto rozhodnutí bylo zrušeno, jako odporující právu na vzdělání bez diskriminace.⁸⁵

---

⁸² Evropská komise proti nesnášenlivosti a rasismu: Třetí zpráva o České republice, 2004 , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.tolerance.cz/cesky/seminare2004/dokumenty/ECRIreportCZ.pdf>, část Přístup romských dětí ke vzdělání, body 106 - 121

⁸³ Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů, Česká vláda propadá už pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, 2012, str. 5

⁸⁴ D. H., I. – Okolnosti případu

⁸⁵ tamtéž

Školský úřad na tuto stížnost odpověděl, že konání, na které byla podána stížnost, bylo v souladu s právem, a že přezkoumání správních rozhodnutí nemůže být zahájeno.⁸⁶

15. června 1999 byla podána ještě jedna stížnost, a to stěžovateli, kteří jsou vedeni pod čísly 1 až 12. Stěžovali si na celé fungování českého zvláštního školství, které diskriminuje romské žáky. Dovolávali se hlavně Úmluvy o ochraně lidských práv, článku 14 – Zákazu diskriminace a článku 2 Protokolu číslo 1 – Práva na vzdělání. Rodiče dětí tvrdili, že nebyli dostatečně informováni o důsledcích svého souhlasu se zařazením dítěte do zvláštní školy a proto se proti tomuto rozhodnutí neodvolali. Ukazovali ale na problém diskriminace obecně, nad své vlastní zájmy a proto doufali, že na skutečnosti, že se neodvolali, tolik nezáleží.⁸⁷

Stížnost byla protestem proti dvoukolejnému vzdělávacímu systému – základní školy, kam jsou řazeni převážně žáci z majority a zvláštní školy, které jsou „romské“. Označili tento systém za segregaci, ponižující zacházení bez rozumného důvodu, které jim upírá právo na vzdělání, protože na zvláštních školách je omezené kurikulum, takže žáci nemohou ani přestoupit zpět na základní školu, ani pokračovat ve studiu jinde, než na odborném učilišti. Bylo tak požádáno o ukončení diskriminace a o náhradní bezplatné vzdělání pro stěžovatele, které by kompenzovalo toto bezpráví.⁸⁸

Zástupci zvláštních škol se bránili tím, že všichni žáci, kteří jsou do těchto zařízení zařazováni, prochází testy v pedagogicko-psychologické poradně, vše probíhá se souhlasem zákonného zástupce a ten se může odvolat. Dále uvedli, že žáci jsou průběžně hodnoceni a o jejich stavu se diskutuje na pedagogických poradnách. Ministerstvo školství diskriminaci rázně odmítlo a připomnělo, že „že rodiče romských dětí mají ke školní výuce spíše negativní postoj“.⁸⁹

Stěžovatelé ale tvrdí, že nic ve školních spisech, které mají, nenasvědčí o tom, že by byli průběžně sledováni, jejich problémy byly přesně popsány a byly prováděny pokusy o jejich řešení bez nutnosti přestupu do zvláštní školy. Byli také překvapeni, že ve zprávě z pedagogicko-psychologické poradny nejsou popsány metody testování

---

⁸⁶ D. H., I. – Okolnosti případu

⁸⁷ tamtéž

⁸⁸ tamtéž

⁸⁹ tamtéž

a že doporučení na přeřazení na zvláštní školu, určenou pro lehce mentálně postižené žáky je založeno na důvodech jako:

„je nedostatečné zvládnutí českého jazyka, příliš povolný postoj rodičů, nevhodné sociální prostředí atd. Dále tvrdili, že jim vzdělávací deficit téměř znemožnil přestup na základní školu a že sociální nebo kulturní rozdíly nemohou ospravedlnit údajný rozdíl v zacházení“.

Stěžovatelé na základě studia odborných materiálů tvrdí, že testy běžně užívané v pedagogicko-psychologických poradnách jsou neobjektivní a diskriminační. Tyto testy byly prý vyvinuty pro české děti na základě běžného kulturního základu, jaký by si české dítě v normě mělo nést. Testy podle odborníků nebyly upraveny a přizpůsobeny pro vyšetřování romských dětí, které mají kulturní základ odlišný a mají problém s českým jazykem.⁹⁰

Pedagogicko-psychologické poradny nepřijaly ani žádné opatření k tomu, aby vyhodnocování testů v tomto bodě nebylo segregáční i přes to, že na tento problém bylo již několikrát v minulosti upozornováno, například Českou školní inspekcí či v monitorovacích zprávách o plnění závazků přijatých s ratifikací Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin. Evropská komise proti rasismu se v roce 2004 usnesla, že Romové jsou v České republice do zvláštních škol posíláni téměř automaticky a že je nutné zkontrolovat metodiku testování dětí v pedagogicko-psychologických poradnách a zajistit, aby byly opravdu vypovídající o mentální úrovni dítěte.⁹¹

Poradní výbor Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin v roce 2005 bohužel konstatoval, že tyto testy sice již byly pozměněny, ale nemá to žádný viditelný výsledek. Výsledný test, který vyvinulo ministerstvo školství, totiž nebyl povinný a pedagogicko-psychologické poradny ho pouze přiřadily ke svým starším metodám.⁹²

Některé organizace, například Mezinárodní asociace STEP by STEP, Romský vzdělávací fond a European Early Childhood Research Association, byly schopné prokázat, že ve střední a východní Evropě státy často nemají jednotnou definici pro stav dítěte, který odpovídá zařazení do zvláštní školy. Jsou tak užívány definice, které míchají nedostatečné schopnosti dítěte, kulturní a sociální kořeny dítěte a

---

⁹⁰D. H., I. – Okolnosti případu

⁹¹ Evropská komise proti nesnášenlivosti a rasismu: Třetí zpráva o České republice, 2004, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.tolerance.cz/cesky/seminare2004/dokumenty/ECRIreportCZ.pdf>

⁹² D. H., II. příslušné vnitrostátní právo a praxe

vedou pak k diskriminaci, stejně jako užívání jednoho, často nevhodného testu. Tyto organizace také odsoudily metodu, která byla užívána v době, kdy byli stěžovatelé přeřazeni na zvláštní školu jako segregáční, nevhodnou a zastaralou oproti vědomostem a jiným testům, které byly v té době známé a dostupné.⁹⁴

4.2. Řízení⁹⁵

Ústavní soud stížnost v roce 1999 zamítl, neboť ji shledal za neopodstatněnou. Navíc se sám prohlásil nekompetentním pro rozhodování o věci týkající se celého českého školství, tedy téměř celé společnosti. Stížnost směřující proti České republice byla podána 18. Dubna 2000 k Evropskému soudu pro lidská práva. Stěžovatelé tvrdili, „že byli vystaveni diskriminaci při výkonu svého práva na vzdělání z důvodu rasy a etnického původu. Stížnost byla přidělena k druhé sekci soudu a byl ustanoven senát k projednání případu.

Dne 1. Března 2005 senát prohlásil stížnost za částečně přijatelnou. Před tímto rozhodnutím musel zvážit, zda je stížnost odůvodněná.

Dále, v roce 2006 bylo hlasováno, že nedošlo k porušení Úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod. Stěžovatelé tedy žádali o podstoupení věci velkému senátu a stalo se tak, dne 3. Července 2006.

17. ledna 2007 v Paláci lidských práv ve Štrasburku bylo provedeno jednání ve věci D. H. a ostatní proti České republice. Rozsudek tohoto soudu bude popsán v další kapitole.

4.3 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice⁹⁸

Senát Evropského soudu pro lidská práva dospěl po 7 letech řízení k rozsudku. Soud uznal, že mnoho zemí, včetně České republiky se s problematikou vzdělávání romských dětí zabývá a je pro ně obtížné situaci zlepšovat. Uznal také, že se stát potýká s problémy při spolupráci s tak odlišnou kulturní skupinou a

---

⁹⁴ D. H., I.– Okolnosti případu

⁹⁵ D. H., Řízení

⁹⁸ D. H., Právní posouzení

s nedůvěrou, kterou romští rodiče vůči státu i školství mají. Nenalezl ani nic jasně negativního na systému škol zvláštních, v době rozsudku speciálních, praktických a základních a nemohl jasně říci, zda je tento systém se specializovanými školami závadný, protože se zde jedná o mnoho protichůdných zájmů.

V řízení ale vyplynulo, že romské děti, přijímané do zvláštních škol neměly dostatečné záruky, které zajistí zájem státu a systému jejich specifické potřeby a vlastní individualitu. Výsledkem toho bylo, že děti byly řazeny do škol, které byly určeny pro děti s lehkým mentálním postižením, které měly omezená kurikula, tudíž zde nemohly dostat vzdělání v takovém rozsahu jako na škole základní a také byly izolovány od většinové populace, protože mnoho žáků školy bylo romského etnika. Vzdělání v tomto případě nepůsobilo osobní rozvoj a přípravu pro život a sociální přípravu, která by romským žákům usnadnila život v multikulturní společnosti, a nestimulovala je k touze po vzdělání. I vláda uznala, že žáci, kteří projdou zvláštní školou, mají velmi omezené pracovní možnosti i přes to, že již mají možnost se hlásit na střední školy. Soud naznal, že rozdíl v zacházení mezi dětmi romskými a neromskými nemá žádné rozumné a objektivní zdůvodnění a že nesleduje cíle, které si vláda i školy vytyčily.

V tomto případě podle rozsudku došlo u každého ze stěžovatelů i u mnohých dalších členů romské etnické menšiny k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1.⁹⁹

Povinnost České republiky vyplývající z rozsudku je zaplatit stěžovatelům náhradu morální újmy, ale hlavně ukončit zjištěné porušování úmluvy a co nejlépe odčinit následky tohoto činění.¹⁰⁰

5. Reakce na rozsudek ve věci D. H. a ostatní proti České republice

Podmínkou Evropského soudu pro lidská práva bylo, aby stát s problémem diskriminace Romů ve školství začal více a lépe pracovat. Po vydání rozsudku tedy nutně muselo vzniknout několik vládních dokumentů, které na rozsudek reagují.

---

⁹⁹ Kapitola 4.1, Úmluva, strana 21: Článek 14 – Zákaz diskriminace zakazuje jakoukoliv diskriminaci z jakéhokoliv důvodu, nejčastěji bývá na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politickém nebo jiném smýšlení, národnosti či sociálního původu, příslušnosti k národnosti menšiny, majetku, rod nebo jiném postavení. Článek 2 Protokolu 1 s názvem Právo na vzdělání říká, že vzdělání nesmí být odepíráno nikomu a že toto vzdělání nesmí být v rozporu s náboženským či jiným přesvědčením rodičů, či zákonných zástupců dítěte.

¹⁰⁰ D. H., Právní posouzení, A. Rozsudek senátu,

Samozřejmě také vzniklo mnoho vyjádření a plánů aktivit od neziskových organizací, které působí v tomto oboru. V této kapitole popíšu ty, které se mi zdály jako zásadní a shrnu je.

5.1. Národní akční plán inkluzivního vzdělávání

Cílem tohoto dokumentu, který vznikl v roce 2010 v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), je zvýšit míru inkluzivního vzdělávání v českém vzdělávacím systému, bojovat se sociální exkluzí a integrovat jedince se znevýhodněním či postižením do společnosti.¹⁰¹ Inspiruje se v zemích Evropské unie, kde snaha o inkluzi žákům znevýhodněným zdravotně i sociálně a ostatních do škol proběhla již na konci minulého století.

Když integrujeme žáky na prvním stupni, musíme dále počítat s tím, že tito žáci budou chtít pokračovat ve studiu – na střední nebo vysoké škole – je tedy nutné pracovat na inkluzi všech žáků, aby v přijímacím řízení nebyli diskriminováni a aby školy byly schopné a ochotné zajistit podmínky nutné k tomu, aby zde mohl studovat i znevýhodněný žák. Dále pak tito studenti budou pokračovat na pracovní trh, kde budou mít širší uplatnění a větší šanci, že získají vhodné povolání.

Plán také obsahuje jednotlivě rozčleněné cíle, které směřují ke kvalitnímu, spravedlivému inkluzivnímu vzdělávání s popisem, časovým horizontem, indikátory plnění a rozepsanou odpovědností za plnění plánu.

5.2 Strategie v boji proti sociálnímu vyloučení 2011-15

Přípravu této strategie prováděl ředitel Agentury pro sociální začleňování. Věnuje se šesti oblastem, které se sociálního vyloučení týkají a je nutné jejich stav zlepšovat – jednou z nich je i vzdělávání. Hlavním cílem tohoto dokumentu je eliminace sociálního vyloučení a chudoby v sociálně vyloučených lokalitách, které je vytvářeno po generace.¹⁰² Toho chce docílit pomocí dostupného, efektivního

---

¹⁰¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Národní akční plán inkluzivního vzdělávání, 2010, , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://databaze-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-akcni-plan-inkluzivniho-vzdelavani-2010-2013>, str. 1,

¹⁰² Agentura pro sociální začleňování: Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2011 – 2015 - souhrn , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení-v-letech-2011-2015-strucny-souhrn/download>)

kvalitního inkluzivního vzdělávacího systému, který je schopen zajistit, aby všechny děti mohly být vzdělávány v hlavním vzdělávacím proudu tak, aby byl brán ohled na jejich jedinečné potřeby a možnosti a reagoval na ně adekvátně.¹⁰³

Za hlavní problém tato strategie považuje to, že český vzdělávací systém není efektivní a spravedlivý.¹⁰⁴ Severské evropské země, ale i jiné, většinou směřují k tomu, aby se všechny děti vzdělávaly spolu, což je cesta náročnější, tedy alespoň na první pohled. Děti se ale seznámí s odlišnostmi na všech úrovních velice brzy, a pokud jsou správně vedeny tak, aby se od sebe navzájem učily a kooperovaly, může se takto předcházet nejen sociálnímu vyloučení, ale i dalším jevům, třeba nesnášenlivosti, xenofobii, rasismu, pravicovému extremismu a dalším. Je ale nutné, aby vzdělávání bylo uzpůsobené pro každého individuálně a vhodně jeho potřebám a možnostem. V této strategii jasná kritika programů a projektů, které jsou v České republice realizovány – mnohé z nich jsou kvalitní a mají smysl, ale jejich realizace je nedostatečná.¹⁰⁵

Jako hlavní problémy se v této strategii jeví: financování vzdělávání, které neumožňuje inkluzivní model vzdělávání – například individuální práce s žáky, nebo třídy s menším počtem žáků. Dále nedostatek či nekvalita péče věnované potřebným dětem před začátkem školní docházky, která by tak mohla být méně ovlivněná přípravou poskytnutou dítěti v rodině a vzdělávací systém, který dovoluje, aby nedostatečně připravené či jinak handicapované děti končily ve vzdělávacích institucích pro lehce mentálně postižené děti. Profesionální příprava a příprava na volbu povolání žáků praktických škol a dětí ze sociálně vyloučených lokalit je nedostatečná, stejně jako jejich příprava a práce s nimi, která by je měla motivovat ke studiu na střední škole. Je také kritizován systém péče o ohrožené děti, nedostatečný systém poradenství, nedostatek kvalitních pedagogů a poradenských pracovníků, kteří jsou způsobilí k práci s dětmi odlišné kultury či ze sociálně vyloučených lokalit. Nestátní neziskové organizace, které by mohly tyto státní

---

¹⁰³ Agentura pro sociální začleňování: Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2011 - 2015, , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení-v-letech-2011-2015-strucny-souhrn/downloadstr>. 47 , Dále jen Strategie boje proti sociálnímu vyloučení.

¹⁰⁴ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, str. 46

¹⁰⁵ tamtéž

aktivitu suplovat, mají nedostatek financí a je po nich vyžadováno velké množství administrativy.¹⁰⁷

Ke každému z těchto problémů je zde vypracováno opatření, které obsahuje popis, indikátor plnění, finanční bilanci, termín, do kdy má být splněno a gesci, komu bylo dáno za úkol.¹⁰⁸

5.3 Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání¹⁰⁹

Pojem děti, žáci a studenti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí se poprvé objevuje v oficiálním textu v roce 2000.¹¹⁰ Jsou jím míněny děti, které pocházejí z takového sociálního a kulturního prostředí, „které jim znesnadňuje zapojení do vzdělávacího proudu.“¹¹¹ V tomto projektu zpracovaném MŠMT je uvedeno, že na základě odhadu a pozorování je zřejmé, že děti, které jsou označeny tímto pojmem, tvoří většinu žáků škol, které jsou určeny pro žáky s lehkým mentálním postižením, mají méně školních úspěchů než sociokulturně znevýhodněné děti a v důsledku nepřizpůsobivosti českého základního školství a jeho jednotných kritérií hodnocení mají často potíže.¹¹² Mnoho škol užívá opatření, která jsou určená pro děti se sociokulturním znevýhodněním pro romské děti. Na druhou stranu, mnoho romských dětí do této skupiny opravdu patří.¹¹³ Tato spolupráce by měla probíhat především do tří let věku dítěte až do zahájení školní docházky.¹¹⁴

Koncepce včasné péče si dává za úkol rozvíjet předškolní přípravu dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a práce s celou jeho rodinou a zmírnit nebo

---

¹⁰⁷ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, str. 47

¹⁰⁸ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, str. 47

¹⁰⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zK__OlpLcVYJ:databaze-strategie.cz/cz/msmt/strategie/koncepce-projekt-vcasne-pece-o-deti-ze-sociokulturne-znevychodnujiciho-prostredi-v-oblasti-vzdelavani+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz, Úvod. Dále jen : Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání

¹¹⁰ tamtéž, Úvod

¹¹¹ tamtéž, str. 3

¹¹² tamtéž, str.1

¹¹³ Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, str.1

¹¹⁴ tamtéž, str.1

zrušit tak důsledky, které by prostředí mělo na jejich školní úspěšnost. Je jasné, že neochota či nedostatečná motivace rodičů k této spolupráci může být úskalím, stejně tak fyzická nedostupnost služby v lokalitách, kde se příprava nekoná v místě bydliště rodiny.

Včasná péče může doplňovat či navazovat na péči ranou, tedy na péči určenou pro děti ohrožené či děti se zdravotním postižením a jejich rodiny. Je dokázáno, že děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí začínají studium základní školy s nedostatečnou přípravou oproti dětem z většinové společnosti a jsou tak často řazeny do škol určených pro děti s lehkým mentálním postižením.¹¹⁵

Je nutné, aby tuto péči poskytovali zkušení pracovníci, kteří budou schopni svou činnost přizpůsobit individuálně podle potřeb dítěte a rodiny. Na středních a vysokých školách, které tyto pracovníky připravují, by problematice práce s dětmi ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí měla být věnována dostatečná pozornost. Je také nutné, aby pedagogičtí pracovníci vnímali a přijímali otázky dětí z etnických menšin či dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Jinak hrozí stereotypní očekávání nižších výkonů, nedůvěra v osobní rozvoj dětí a negativní sebepojetí dítěte z toho pramenící.

Bylo by také velice přínosné, kdyby se podařilo rozvinout spolupráci mezi školou a rodiči dětí. Rodiče často neznají přínosy rané péče a nejsou motivováni k zařazování dětí do programů rané péče či k jiné koordinaci.

Již od roku 1997 existují v České republice přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a je potvrzeno, že děti s touto přípravou jsou úspěšné ve studiu na běžné základní škole¹¹⁶. Mateřské školy také reformují své vzdělávací programy k větší pružnosti a k individuální podpoře dětí. Osvědčily se také projekty spolupracující s rodinou a dětmi v místě jejich bydliště.

---

¹¹⁵ Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, str. 7

¹¹⁶ tamtéž

5.4 Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice – „Rovné příležitosti“¹¹⁷

Tento plán je stěžejním dokumentem MŠMT z roku 2012. Základním cílem tohoto spisu je dostát závazkům a zásadám, které jsou uvedeny ve školském zákoně, v Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod, v Úmluvě o právech dítěte a v Ústavě České republiky a tomu, aby zařazování do vzdělávacích ústavů a programů nebylo ovlivňováno etnickým či kulturním původem, sociálním zázemím či předsudky, ať už ze strany rodičů nebo ze strany školy.¹¹⁸ Spisy, které vznikly jako reakce na rozsudek ve věci D. H. a ostatní proti České republice, které jsem popsala v kapitole číslo 6., tvoří základ tohoto plánu a v mnohém spolu souvisí.

MŠMT na tomto plánu pracovalo s Veřejným ochráncem práv (ombudsmanem), Úřadem vlády ČR a s Českou školní inspekcí. Tento plán noveloval mnoho zákonů a změnil mnoho běžných postupů nejen na základních a zvláštních školách

5.4.1 Žáci bez indikace vzdělávání ve skupinové integraci s žáky s lehkým mentálním postižením

Před novelou školského zákona bylo možné, aby ve třídě pro žáky se zdravotním postižením bylo zařazeno až 25% žáků se zdravotním znevýhodněním, tedy bez postižení a to včetně dočasného zařazení žáků bez postižení do tříd pro žáky s postižením. Tolerování zařazení 25 % žáků s lehkým mentálním postižením bez indikace, často dětí z odlišného kulturního prostředí, či dětí sociálně znevýhodněných je zde označena jako neodůvodněná.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice – „Rovné příležitosti“ [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.msmt.cz/file/25872/download/>. Dále „Rovné příležitosti“.

¹¹⁸ „Rovné příležitosti“, str.2

¹¹⁹ tamtéž, str. 4

5.4.2 Problematika diagnostiky žáků

Tento bod v plánu problematizuje diagnostický pobyt, který byl jedním z nástrojů užívaných při přeřazování žáka do tříd pro žáky se zdravotním postižením. Toho bylo možné využít v plné délce 6 měsíců stanovených k určení diagnózy. Žák tak strávil 6 měsíců ve třídě s žáky s lehkým mentálním postižením. Kvůli tomu ale hrozí, že žák, který by mohl zvládnout vzdělávání v běžné základní škole, se přizpůsobí v kolektivu, kam byl umístěn a je tam pak umístěn trvale.¹²⁰

Plán také uvádí nutnost revidovat nástroje, které jsou k diagnostice dětí užívány. Ty by měly splňovat podmínku kulturní neutrality a má pomáhat k integraci a inkluzivnímu vzdělávání. Cílem je dosáhnout toho, aby diagnóza opravdu odhalila potřeby a možnosti žáků a byla schopná je zařadit do takových služeb, které jim budou odpovídat.¹²¹ Veřejností i rozsudkem D. H. a ostatní proti České republice bylo velmi kritizováno, že diagnostický nástroj si může volit každý diagnostikující psycholog. Volba často padla na test WISC III. a PDW, což jsou standardizované nástroje měřící inteligenci dětí. Žák, kterému je naměřena hodnota pod 70 bodů IQ, je diagnostikován jako lehce mentálně postižený. Stěžovatelé v případě D. H. a ostatní proti České republice tvrdí, že nejsou objektivní ani spolehlivé, protože inteligenci dětí posuzují na základě „českých“, průměrných měřítek, včetně jazykového porozumění a nejsou přizpůsobené dětem z jiného prostředí, například romským, které pak vycházejí jako lehce mentálně postižené.¹²² Plán MŠMT navíc upozorňuje na to, že vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně musí mít za výsledek i přesný popis problémů, které dítě má a doporučení, jak s nimi pracovat.

MŠMT píše, že by bylo vhodné k diagnostice užívat více nástrojů či přístupů. Také by bylo vhodné zavést jednotný, standardizovaný test, který by byl povinnou součástí diagnostiky žáků. Také bude zvažováno, zda by kritéria kvalifikace osob, které diagnostiku provádějí, neměla být přísnější.¹²³

Důležitá součást diagnostiky je také supervize postupů. Tuto supervizi by podle plánu měla nově provádět Česká školní inspekce. Souvisejícím opatřením je také snaha o centralizaci metodického vedení na MŠMT, nikoliv do krajů, které

---

¹²⁰ tamtéž, str. 5

¹²¹ „Rovné příležitosti“, str. 5

¹²² D. H., str. 8- II. Příslušné vnitrostátní právo a praxe

¹²³ „Rovné příležitosti“, str. 6

školy a pedagogicko-psychologické poradny, které je zařazují do rejstříku škol, nikoliv ředitelem, jakožto odborníkovi vedoucím ústav – jedině takto se získá jasný přehled o způsobech, počtech a výsledcích diagnostik žáků. Problémem je také provázanost mezi poradenskými zařízeními a školami – často jsou jejich součástí a jsou pak snadno ovlivnitelná zakázkami školy.¹²⁴

5.4.3 Monitoring a statistiky

Další opatření mluví o nutnosti každoročně zjišťovat počty romských žáků ve zvláštních vzdělávacích programech. Bez prováděných šetření, nemáme žádnou statistickou informaci o tom, jak působí opatření, která jsou prováděna a zda se situace zlepšuje, zhoršuje či stagnuje. V plánu je provádět šetření jedenkrát za rok dotazováním ředitelů škol, na kterých studuje 5 a více žáků s lehkým mentálním postižením. V tomto bodě bude jasně problematické to, kdo je považován za Roma. Podle plánu se užije definice romství, která říká, že Rom je ten, který se za něj sám považuje.¹²⁵

5.4.4 Přípravné třídy a mateřské školy

Podle novely školského zákona již nemohou být přípravné třídy ani mateřské školy zřizovány při praktických školách. Do přípravných tříd zřízených jinde budou zařazovány děti na základě doporučení ředitele školy, již není nutné mít doporučení od pedagogicko-psychologické poradny.

Zákaz zřizování přípravných tříd a mateřských škol při praktických školách se zatím zdá být velice přínosný. To aby děti byly připravovány na praktické škole, zvykly si na prostředí i učitele a měly možnost tam i nastoupit ke studiu není žádoucí – praktická škola by měla být vnímána jako krajní řešení.¹²⁶ Je ale nutné zabezpečit dostatečný počet míst v přípravných třídách a mateřských školách, které budou zřízeny jinde. Pokud se tak nestane, zákaz pro praktické školy bude mít spíše negativní důsledky.

---

¹²⁴ tamtéž, str. 7-8

¹²⁵ „Rovné příležitosti“, str. 8-9

¹²⁶ tamtéž, str. 9.

5.4.5 Rámcový vzdělávací program

Po zrušení zvláštních škol byly změněny i rámcové vzdělávací programy. Dnešní vzdělávací systém tedy má Rámcový vzdělávací program a Rámcový vzdělávací program pro žáky s lehkým mentálním postižením. Tyto dva plány byly debatovány a zkoumány odborníky, a ti se usnesli, že jsou zaměnitelné a problematické. Je tedy nutné je revidovat a upřesnit metodiku tak, aby odpovídala cílům, které byly pro vzdělávání ve speciálních školách.¹²⁷

5.4.6 Fórum nevládních organizací

MŠMT se zavazuje, že založí fórum, kde se budou diskutovat otázky ohledně rovných příležitostí ve vzdělávání. MŠMT si uvědomuje, že komunikace s nevládními organizacemi, které se problému inkluzivního vzdělávání věnují, mu dává jedinečnou možnost zpětné vazby na vlastní činnosti.

5.5 Shrnutí

Reakcí na rozsudek D. H. a ostatní proti České republice je veliké množství, ale na základním se shodují všechny – Romové v České republice jsou v základním školství diskriminováni a práce s tímto problémem je nedostatečná. Vzdělání přitom může být jednou z cest ze sociálního vyloučení a může pomáhat snížit četnost sociálně patologických jevů, které se mezi lidmi romského etnika často vyskytují. Jako jednou z nejpříjemnějších a nejpřínosnějších cest se jeví inkluzivní školský systém, který se osvědčuje například v severovýchodních evropských zemích, kde se všechny děti vzdělávají dohromady ve škole, která je schopná vyučování individuálně přizpůsobovat.

V této práci jsem popsala nejdůležitější spisy – plány postupu a strategie, jak předejít diskriminaci, ke které dochází. Jako další tematické materiály mohou sloužit například Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků

---

¹²⁷ tamtéž, str. 10

bývalých zvláštních škol¹²⁸, mnohá vyjádření Amnesty International, včetně jejich pravidelných výročních zpráv, doporučení Evropské komise proti rasismu a intoleranci, či práce skupiny Dekáda romské inkluze a mnohé další.

---

¹²⁸Veřejný ochránce práv: Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1387880963.pdf>NANTL, Jiří, náměstek Ministerstva školství: Panelová diskuze k inkluzivnímu vzdělávání, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL:http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/aktuality/20.9.2012_Prssva_dYtyte_III..MP3

6. Diskuze a doporučení

Od rozsudku D. H. a ostatní proti České republice uplynulo již 7 let. Bylo vypracováno mnoho opatření a plánů, které se snaží pracovat s problémem diskriminace Romů v základním školství. Zvláštní školy byly zrušeny, a vznikly základní školy praktické a speciální. Testy, které byly užívány ke stanovení diagnózy dětí v pedagogicko-psychologických poradnách, které byly označeny za segregáční a neobjektivní, byly také změněny.

Zvláštní školy sice zrušeny byly, ale problém segregace a diskriminace Romů stále přetrvává. Namísto nich se totiž objevily školy praktické a speciální, užívají systém dříve aplikovaný ve zvláštních a pomocných školách. Vyučují podle redukovaného vzdělávacího programu, určeného dětem s lehkým mentálním postižením. Pokud ale základní škola nabízí možnost výuky podle obou programů, může se považovat za běžnou základní školu, možnost přestupu z klasického vzdělávacího programu na program redukovaný je zde ale bohužel mnohem snadnější a častější než ve školách, kde tato možnost není.¹²⁹ Mnoho ze zvláštních škol se staly školami pouze „romskými“, tedy segregáčními - za to může odliv neromských žáků v momentě, kdy počet žáků romských začne narůstat.

Situace dnes je velmi nejasná – i pro vládu a často i pro romské rodiče, kteří si nejsou jistí, na jakou školu jejich potomek dochází¹³⁰ a to i přes to, že jedním z požadavků Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice bylo, aby zákonný zástupce udělující souhlas, který je požadovaný při přearazování do jiné třídy, byl plně informován¹³¹. Bohužel, toto je požadavek velice nejasný, nespecifikuje, jaké informace a jak do hloubky mají být podávány. Systém nezaručuje snahu škol a úřadů o to, aby rodiče opravdu rozuměli všem dopadům přearazení dítěte mimo hlavní vzdělávací proud. Velkým problémem také je nedostatek oficiálních údajů, kolik žáků je doopravdy vyučováno podle vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením, a jakou část z tohoto počtu tvoří Romové.¹³²

---

¹²⁹ Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, str. 3

¹³⁰ tamtéž, str. 9.

¹³¹ tamtéž, str. 11

¹³² tamtéž, str. 9

Děti, které jsou vzdělávané podle redukovaného vzdělávacího programu, mají mnohem méně hodin českého i cizího jazyka, stejně tak matematiky, naopak jim přibývají hodiny tělocviku či řemeslných předmětů. Školy tvrdí, že takto upravený rozvrh napomáhá dětem k přípravě pro každodenní život, otázkou ale zůstává, zda spíše nesnižuje možnosti dalšího vzdělávání či pracovního uplatnění žáků v životě, a takto je neochuzuje.¹³⁴ Žáci, kteří vystudují praktickou školu, se sice podle zákona mohou hlásit na jakoukoliv střední školu, ale jejich znalosti z výuky na praktické škole jsou velmi omezené a navíc mají i na vysvědčení napsáno, že studovali podle redukovaného vzdělávacího programu, i když podle zákona by si všechny základní školy měly být rovny.¹³⁵

Podle zprávy Thomase Hammarberga, komisaře Rady Evropy pro lidská práva, z návštěvy České republiky uskutečněné ve dnech 17.-19. listopadu 2010, tedy tři roky po rozsudku D. H. a ostatní proti České republice, jsou romské děti v České republice stále segregovány a diskriminovány dvoukolejným systémem školství a řazením do tříd s nižším standardem výuky. Komisař shledává Českou republiku jako nečinnou v otázce desegregace Romů ve vzdělávání a říká, že Národní akční plán inkluzivního vzdělávání z roku 2010 je sice pozitivním krokem, ale není realizován. Zčásti také proto, že obsahuje velice málo měřitelných cílů a zřetelných bodů, podle kterých se jeho plnění dá ověřit. Komisař také klade důraz na rozvoj možností předškolního kvalitního vzdělání pro děti z romského etnika.¹³⁶

Ještě v roce 2011 také z pracovních skupin pro přípravu Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání odchází několik odborníků. Chtějí tak vyjádřit nespokojenost s laxním přístupem Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, pro které se podle nich plán stává pouhou rétorikou, neboť v důsledku rozsáhlých změn provedených pod vedením Josefa Dobeše již nelze plán uskutečnit v plné šíři. Obviňují stát z neschopnosti práce s úkolem, který byl zadán Evropským soudem pro lidská práva v rozsudku D. H. a ostatní proti České republice, tedy ukončení diskriminace Romů ve školství a zavést systém inkluzivního vzdělávání. Dále kritizují

---

¹³⁴ Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, str. 9

¹³⁵ tamtéž, str. 4

¹³⁶ HAMMEMBERG, Thomas: Zpráva z návštěvy komisaře pro lidská práva Rady Evropy pro lidská práva [online]. [cit. 2014-04-23]. URL:<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/komisar-rady-evropy-pro-lidska-prava-navstivil-cr-82461/>, str. 2

přístup státu k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením. V dopise¹³⁷ sepsaném u příležitosti jejich odstupu stojí:

„V obou případech hrozí České republice sankce a mezinárodní ostuda v případě neplnění těchto závazků a nezavedení proinkluzivních změn v českém školství. MŠMT však může jako jedinou aktivitu ve smyslu těchto požadovaných změn vykázat čistě formální ustavení NAPIV, který dodnes nemá žádné konkrétní a měřitelné výstupy.“¹³⁸

Dalším vládním dokumentem byla Strategie v boji proti sociálnímu vyloučení, vydaná v roce 2011. V tomto dokumentu je uznáno, že český vzdělávací systém je dvoukolejný, přičemž děti se specifickými vzdělávacími potřebami či děti se zdravotním postižením, děti z kulturně odlišného prostředí nebo se sociálním znevýhodněním jsou segregovány a odsouvány do škol praktických a speciálních, mimo hlavní vzdělávací proud.¹³⁹ Na toto vláda odpověděla závazkem, že praktické školy budou transformovány do roku 2017.¹⁴⁰

I přes tento slib se ale situace příliš nemění. Testy pedagogicko-psychologických poraden jsou stále velice často diskriminující. Další alarmující nejasnost uvádí Asociace pracovníků pedagogicko-psychologických poraden – na testu, který byl v těchto poradnách dříve užíván a byl shledán jako neobjektivní a segregáčnický, byly provedeny jisté úpravy, ale v dnešní době neexistuje žádný relevantní výzkum či alespoň sonda, která by informovala o tom, jakým testem jsou testovány děti, které jsou překládány do škol s vzdělávacím programem pro žáky s lehkým mentálním postižením.¹⁴¹

Podle Závěrečné výzkumné zprávy organizace Člověk v tísni s názvem Analýza role ZŠ praktické v procesu vzdělávání¹⁴² příčinou špatného prospěchu není nízká úroveň IQ, kterou tradiční pedagogicko-psychologické poradny analyzují a

---

¹³⁷Vystupující členky a členové z pracovních skupin Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání: Dopis odstupujících členů NAPIV předsedovi vlády a ministru školství, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_139.pdf. Dále jen Dopis odstupujících.

¹³⁸Dopis odstupujících

¹³⁹ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, str. 60

¹⁴⁰Jiří Nantl, náměstek Ministerstva školství. Panelová diskuze k inkluzivnímu vzdělávání, 20. září 2012.

Dostupná na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/aktuality/20.9.2012_Prssva_dYtyte_III..MP3

¹⁴¹ Kulatý stůl o Inkluzivním vzdělávání na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, 24. července 2012, [online]. [cit. 2014-04-23].

URL: http://stretzajmu.msmt.cz/MP3/Kulatý_stul_k_problematice_inkluzivního_vzdělávání.mp3

¹⁴²BASLOVÁ, Michala, HOMROVÁ, Anita, Analýza role ZŠ praktické v procesu vzdělávání, Plzeň: Člověk v tísni 2012, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/socialni-integrace/publikace-ke-stazeni-1>, str. 120

podle ní doporučují zařazení dětí do praktické či speciální školy, ale neschopnost využití potenciálu, včetně IQ, který žák má.¹⁴³ Školy často viní z problému žáka rodinné prostředí, které dítěti nedodalo dostatek podnětů, nezájem rodičů či zákonných zástupců o vzdělání dítěte či nedostatečné IQ žáka. Nicméně to, že je škola sama neschopná individuální práce s dítětem na základě jeho skutečných potřeb, která by mohla umenšit vliv ostatních negativních faktorů, které mohou či nemusí být příčinou, si uvědomuje jen málokterá.¹⁴⁴ Jeden ze základních požadavků v českém školství je memorování a výkon, podle těchto dvou kritérií jsou často udílěny známky. Zda je tento systém opravdu motivující, podporující kreativitu a logiku dětí a zda je opravdu vhodným nástrojem k hodnocení žáka je otázkou.

Organizace Člověk v tísní se staví proti tomuto zastaralému systému, který nehodnotí všechny dimenze lidské osobnosti – například sociální či emoční inteligence nebo talenty zůstávají bez povšimnutí a mnoho dětí tak neprochází klasifikačním sítem, které nastavuje norma našeho školství.¹⁴⁵ Člověk v tísní jako řešení problému vidí změnu charakteru školství a příklon k inkluzivním metodám výuky, například k individuálnímu přístupu, asistentům pedagoga, pomoc školního psychologa, doučování a k snižování počtu žáků ve třídě.¹⁴⁶ V průzkumu, který byl k této zprávě proveden mezi učiteli na základních školách, vyšlo, že mnozí za dobré inkluzivní metody považují speciální třídu na běžné základní škole či přestup na praktickou základní školu.¹⁴⁷

Vytvoření speciální praktické třídy ale znamená, že žáci, kteří by podle pedagogicko-psychologické poradny měli být vzděláváni na běžné základní škole, jsou označeni jako „problémoví“, nebo jako žáci s potřebou individuální pomoci. Jsou tedy zařazení mimo hlavní proud vzdělávání, a jsou tak stejně vyloučeni, jako studenti školy praktické, pouze dochází do stejné budovy, jako žáci běžné základní školy – to ale není dostatečná zábrana sociálnímu vyloučení.¹⁴⁸

Přechod na praktickou základní školu je podle průzkumu zmíněn převážnou většinou respondentů jako nejvhodnějším nástrojem pro výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a to z důvodů větší šance na úspěch, úlevě, kterou žáci

---

¹⁴³ BASLOVÁ, Michala, HOMROVÁ, Anita, Analýza role ZŠ praktické v procesu vzdělávání, str. 121

¹⁴⁴ tamtéž

¹⁴⁵ tamtéž

¹⁴⁶ tamtéž, str. 122.

¹⁴⁷ tamtéž, str. 122.

¹⁴⁸ tamtéž, str. 125

pocítí, protože nároky na ně budou nižší a větší šanci dokončení základního vzdělání.¹⁴⁹ Proč toto ale neposkytne žákům běžná škola základní? Proč klasičtí pedagogové nejsou schopni naučit dítě se speciálními potřebami číst, psát a počítat a nejsou schopni ho motivovat k dalšímu studiu? Možná za to může nedostatečné vzdělání běžných pedagogů v otázce inkluzního vzdělávání, styl běžného školství, který se snaží o jednotnost a není schopen odpovídat na jednotlivé potřeby žáků.

Podle Konceptce romské integrace na období 2010–2013 vydané ministrem pro lidská práva je vzdělání jednou z priorit při procesu inkluze a emancipace Romů. „Otevírá jim totiž prostor plnohodnotné participace na občanském i politickém životě.“¹⁵⁰ Segregace ale podle Konceptce romské integrace neškodí pouze Romům samotným, ale působí velice negativně na celou společnost. Tím, že žáci nejsou vzdělávání dohromady, ale jsou segregováni a nemají kontakt s ostatními skupinami obyvatelstva, nejsou připraveni na pozdější soužití a riziko nedůvěry, strachu z cizí kultury, předsudky a z nich pramenící nenávist a xenofobie se mnohonásobně zvyšuje.¹⁵¹ Multikulturní výchova, která obeznámí romské i neromské žáky s kulturami, z kterých pochází a pomůže jim chápat odlišnosti a být solidární a tolerantní. Je zde také konstatováno, že stát provádí opatření ke zvyšování romské vzdělanosti a k inkluzivnímu vzdělávání, kterým se ale stále nedaří tento trend prosadit a romské komunity se stále vyznačují nízkým počtem středoškolsky vzdělaných osob.¹⁵² Logicky, vysokoškoláků je ještě méně. Je tedy nutné zavést inkluzní vzdělávací systém a pomoci romským žákům dostat se do hlavního vzdělávacího proudu jak základního, tak středního školství, zvýšit úspěšnost romských žáků a žákyň a pomoci jim tak dostat kvalifikace, která jim přinese odborné a dobře placené pracovní možnosti.

Situace vzdělávání Romů v České republice je velice zmatená a nejasná. Jisté ale je, že se naše školství zatím inkluzi neblíží a že rasismus a xenofobie v naší

---

¹⁴⁹BASLOVÁ, Michala, HOMROVÁ, Anita, Analýza role ZŠ praktické v procesu vzdělávání, str. 126

¹⁵⁰Vláda České republiky: Konceptce romské integrace na období 2010 – 2013, , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/koncepce-romske-integrace-na-obdobi-2010---2013-71187/>, str. 16

¹⁵¹tamtéž

¹⁵²Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit, Praha, 2009 [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UrHmngYIXDoJ:www.msmt.cz/file/1627_1_1/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz ,str. 40. Dále jen Vzdělanostní dráhy.

společnosti jsou velice rozšířené jevy, které mají spíše vzrůstající se tendenci.¹⁵³ Rozsudek D. H. a ostatní proti České republice byl velice zlomový a důležitý – problém segregace Romů ve školství se octl jak na hledáčku české veřejnosti, tak na hledáčku zahraničním, který může vyvíjet tlak na pokračování v jeho řešení.

Romské děti jsou dnes, 7 let po rozsudku často stále segregovány – testy v pedagogicko-psychologických poradnách, přístupem pedagogů, kteří s žáky často pracují s předsudky o nevychovatelnosti a nevzdělavatelosti v běžné základní škole i v každodenním životě.¹⁵⁴ Amnesty International pět let po rozsudku D. H. a ostatní proti České republice provádí rozhovory s bratřenci, jinými příbuznými a známými stěžovatelů, kteří jsou vzdělávání podle vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením.¹⁵⁵ Přejmenování zvláštních škol, ale faktické zachování starého dvoukolejného systému má za důsledek jediné – nepřehledný systém. Rodiče ani vláda neví, kde jsou jaké děti vzdělávány podle programu pro žáky s lehkým mentálním postižením a kolik takových případů je a nejsou tak schopni zamezit porušování lidských práv.¹⁵⁶ Vláda problém sice řeší, ale výsledky jsou velice omezené - Romové nedokončují základní vzdělání častěji než neromové a počet středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných Romů je nízký.¹⁵⁷

Podle mého názoru je tedy nutné začít aktivně jednat v problému vzdělávání Romů a začít pracovat na proměně dnešního vzdělávacího systému na systém inkluzní. Práce je potřeba také v oblasti informací, výzkumů a jednotného názvosloví – základní školy musí mít jednotné názvy a předpisy, které jsou vypracovány podle typu školy. Jakékoliv systémové změny by měly být založeny na rozsáhlých, relevantních výzkumech a debatách jak s pracovníky státních i nestátních organizací působících v praxi, tak s příslušníky minority, kterých se budou dotýkat.

Podle Amnesty International¹⁵⁸ by bylo vhodné přepracovat Národní akční plán inkluzivního vzdělávání tak, aby jeho cíle byly konkrétní a měřitelné a aby byl využitelný v praxi. Stejně tak je nutné začít aktivně pracovat se Strategií v boji proti

---

¹⁵³ Rada vlády České republiky pro lidská práva: Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2012, [online]. 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-lidska-prava-cr/_zprava-konecna-verze_.pdf, str. 48

¹⁵⁴ Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, str.22

¹⁵⁵ tamtéž, str. 1.

¹⁵⁶ Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, str. 23

¹⁵⁷ Vzdělanostní dráhy, str. 40

¹⁵⁸ Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, str. 24

sociálnímu vyloučení na období 2011-2015, naplnit plán „Rovné příležitosti“, který byl vydán v reakci na rozsudek D. H. a ostatní proti České republice a dalších dokumenty vydané vládou, či nestátními organizacemi.

S prací se sociálně znevýhodněnými dětmi a jejich rodinami je vhodné začít již v předškolním věku dítěte – vhodná je raná péče a předškolní přípravné třídy, nebo mateřské školy, které jsou schopny zajistit dítěti přípravu na nástup do první třídy tak kvalitně, že se sociální handicap zmenší nebo úplně ztratí. S rodinami je potřeba komunikovat, spolupracovat a informovat je o přínosech vzdělání. Rodiče je potřeba motivovat k podpoře dítěte ve studiu ve všech ohledech.

Pedagogicko-psychologické poradny musí mít takové nástroje k diagnostice lehkého mentálního postižení, které dokážou rozpoznat kulturní, jazykový či sociální handicap od mentálního postižení. Dnešní školy řeší svojí neschopnost a nedostatečnost tím, že děti, které nejsou schopny pracovat v jednotném prostředí běžné školy, posílá studovat jinam. Tato praxe by neměla mít dlouhého trvání, běžná škola by měla rozvíjet své schopnosti práce s žáky se speciálními potřebami nejlépe inkluzivními programy.

Je také nutné pracovat s neromskou většinou, která má z velké části nedůvěřivé až nenávistné sklony ve vztahu k Romům. Je nutné řešit odliv neromských dětí ze škol, kam dochází větší procento dětí romských – tento jev ukazuje, jak velká je nedůvěra a strach majority z romské menšiny.

Inkluzivní vzdělávání má ambice snižovat xenofobní sklony a šířící se předsudky¹⁵⁹, protože děti se poznávají a učí se participovat již v umělém prostředí školy, a jsou tak připraveny na multikulturní soužití, které je bude provázet celý život.

Vzdělání je jednou ze základních hodnot, které mohou Romům pomoci vystoupit ze sociálního vyloučení.

Je proto žádoucí a nutné, aby na tuto problematiku byl brán zřetel, aby byly uvolněny příslušné finanční prostředky a zajistit tak záruky lidských práv, které jsou ukotveny v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a vyhovět požadavkům, které na Českou republiku klade Evropský soud pro lidská práva v rozsudku D. H. a ostatní proti České republice.

---

¹⁵⁹ Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013, str. 16

Česká veřejnost by se na problém vzdělávání a obecně segregace, diskriminace a exkluze Romů měla dívat ne jako na problém cizí, ale na problém vlastní – vždyť část naší společnosti, občanů našeho státu žije v chudobě a sociálním vyloučení a cesta z této situace je pro ni velice náročná, často nemožná. Vždyť kulturní úroveň společnosti se pozná podle toho, jak se stará o své slabší. Tyto problémy se navíc jen prohlubují a kypí – musíme tedy začít s jejich řešením co nejdříve.

Závěr

Ve své práci jsem se věnovala vzdělávání Romů v České republice jako otázce lidských práv. Použila jsem metodu studia materiálů.

Došla jsem k závěru, že se diskriminace Romů v českém vzdělávání stále objevuje. Nehledě na množství plánů a strategií, které česká vláda či jiné organizace vydaly, jich bylo úspěšně uskutečněno jen malé množství. Jak jsem psala v minulé kapitole, hlavní problém vidím v nejednotnosti názvů českého základního školství, v neinformovanosti romských rodičů o rozdílech mezi jednotlivými školami a vzdělávacími programy, v neschopnosti českého školství pracovat s netypickými žáky, kterým nevyhovuje klasický přístup, v práci pedagogicko-psychologických poraden, které užívají testy nezohledňující sociální a kulturní zázemí dítěte, v nedůvěřivosti majority k romské minoritě, která může přecházet až v nenávisť a rasismus, a v laxnosti vlády v řešení této problematiky a pro další odborné zpracování této problematiky doporučuji věnovat se právě těmto otázkám.

Seznam literatury :

Zákony České republiky a vládní dokumenty:

Agentura pro sociální začleňování: Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2011 - 2015, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vylouceni/strategie-boje-proti-socialnimu-vylouceni-v-letech-2011-2015-strucny-souhrn/download>

Agentura pro sociální začleňování: Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2011 – 2015 - souhrn , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vylouceni/strategie-boje-proti-socialnimu-vylouceni-v-letech-2011-2015-strucny-souhrn/download>)

Kulatý stůl o Inkluzivním vzdělávání na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, 24. července 2012, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://stretzajmu.msmt.cz/MP3/Kulaty_stul_k_problematice_inkluzivniho_vzdelavani.mp3

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://www.msmt.cz/file/8167_1_1/

Vláda České republiky: Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013, , [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/koncepce-romske-integrace-na-obdobi-2010---2013-71187/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Národní akční plán inkluzivního vzdělávání, 2010,[online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://databaze-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-akcni-plan-inkluzivniho-vzdelavani-2010-2013>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice – „Rovné příležitosti“ [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.msmt.cz/file/25872/download/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit, Praha, 2009 [online]. [cit. 2014-04-23]. URL:http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UrHmqYIXDoJ:www.msmt.cz/file/1627_1_1/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

NANTL, Jiří, náměstek Ministerstva školství: Panelová diskuze k inkluzivnímu vzdělávání, [online]. [cit. 2014-04-23].
URL:http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/aktuality/20.9.2012_Prssva_dYtyte_III..MP3

Parlament České republiky: Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: (http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z198_2009) – nadále jen Antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb.

Veřejný ochránce práv: Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1387880963.pdf>

Vláda České republiky: Informační leták k Rámcové úmluvě pro ochranu národnostních menšin, [online]. [cit. 2014-04-23].
URL:http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcovka_letak.pdf

Lidskoprávní dokumenty a zprávy:

Charta spojených národů: Úmluva o právech dítěte, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Český helsinský výbor: Zpráva o stavu lidských práv České republiky v roce 2012 [online]. 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: http://helcom.cz/w/wp-content/uploads/2013/09/ZLP_2012.pdf

European court of human rights : Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 1950, Řím, [online]
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

Evropská komise proti nesnášenlivosti a rasismu: Třetí zpráva o České republice, 2004, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.tolerance.cz/cesky/seminare2004/dokumenty/ECRIreportCZ.pdf>

HAMMEMBERG, Thomas: Zpráva z návštěvy komisaře pro lidská práva Rady Evropy pro lidská práva [online]. [cit. 2014-04-23].
URL:<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rhp/aktuality/komisar-rady-evropy-pro-lidska-prava-navstivil-cr-82461/>

Poradna pro občanství a lidská práva: 5. Periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, 2002, [online].

[cit. 2014-04-23]. URL: http://lidskaprava.poradna-prava.cz/folder05/cerd_report_5.pdf

Rada Evropy: Leták k Rámcové úmluvě pro ochranu národnostních menšin, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcovka_letak.pdf

Rada Evropy: Rámcová úmluva pro ochranu národnostních menšin, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020116>

Rada Evropy -Evropský soud pro lidská práva: Věc D. H. a ostatní proti České republice, 2007 Štrasburk, [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/D0/m000002D0.pdf>

Rada vlády České republiky pro lidská práva: Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2012, [online]. 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-lidska-prava-cr/_zprava-konecna-verze_.pdf

Monografie:

Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů, Česká vláda propadá už pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, 2012

BASLOVÁ, Michala, HOMROVÁ, Anita, Analýza role ZŠ praktické v procesu vzdělávání, Plzeň: Člověk v tísní 2012, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.clovekvtisni.cz/cs/socialni-prace/socialni-integrace/publikace-ke-stazeni-1>

HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek (eds.) „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006

JAKOUBEK, Marek a BUDILOVÁ Lenka (eds.). Romové a cikáni - známí i neznámí: Interdisciplinární pohled. Voznice: Leda, 2008.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta: Původ názvů Rom - Cikán. [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/17.pdf>

LYSÁ Helena (odpovědná redaktorka), Romové v České republice (1945-1998), Praha: Sociopress, 1999

NEČAS, Ctibor, Romové v České republice včera a dnes, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995

Plischková Adéla, Význam práce referentky pro činnost národnostních menšin – ročníková práce, Praha, 2013

Ostatní:

Český statistický úřad [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014).

URL:http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nN_SKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA_cLCiEgZGvxIGdg9_Fz_EMeCEgY2b38XZ89gIIvLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzhXstJzEvX88wrS_U1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAj_q44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalRBQB1CcQIWwEAAA..&vseuzemi=null&void

Dělnická strana, oficiální webové stránky, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.delnicka-strana.cz/>

POSPÍŠIL, Pospíšil - Sociolog Ivan Gabal pro Romano vodi o sociálním vyloučení Romů, Praha, 2006 in: Romea, [online] 22.3.2014 (cit. 24.4.2014). URL: http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_Ivan_Gabal_o_socialnim_vyloucení_Romu.pdf?langSEO=documents&parentSEO=media&midSEO=archiv_zprav&submidSEO=GAC_Ivan_Gabal_o_socialnim_vyloucení_Romu.pdf

Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury, oficiální webové stránky, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: <http://www.hnutiusvit.cz/program-hnuti/>

Vystupující členky a členové z pracovních skupin Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání: Dopis odstupujících členů NAPIV předsedovi vlády a ministru školství, [online]. [cit. 2014-04-23]. URL: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_139.pdf